

**UŞAK İLİ KEÇİ YETİŞTİRİCİLİĞİNİN MEVCUT
DURUMU, SORUNLARI VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ**

MURAT ERDEM

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Sibel ALAPALA DEMİRHAN

UŞAK 2019

**T.C.
UŞAK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

ZOOTEKNİ ANABİLİM DALI

**UŞAK İLİ KEÇİ YETİŞTİRİCİLİĞİNİN MEVCUT DURUMU, SORUNLARI VE
ÇÖZÜM ÖNERİLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MURAT ERDEM

OCAK 2019

UŞAK

T.C.
UŞAK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

ZOOTEKNİ ANABİLİM DALI

**UŞAK İLİ KEÇİ YETİŞTİRİCİLİĞİNİN MEVCUT DURUMU, SORUNLARI VE
ÇÖZÜM ÖNERİLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MURAT ERDEM

UŞAK 2019

Murat ERDEM tarafından hazırlanan ‘‘Uşak İli Keçi Yetiştiriciliğinin Mevcut Durumu Sorunları ve Çözüm Önerileri’’ adlı bu tezin Yüksek Lisans tezi olarak uygun olduğunu onaylarım.

Dr. Öğr. Üyesi Sibel ALAPALA DEMİRHAN.....

(Tez danışmanı, Zootekni Anabilim Dalı)

Bu çalışma, jürimiz tarafından **oy birliği** ile Zootekni Anabilim Dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Serkan ÖZKAYA

(Zootekni Anabilim Dalı, Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Sibel ALAPALA DEMİRHAN

(Zootekni Anabilim Dalı, Uşak Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Asuman DURU

(Zootekni Anabilim Dalı, Uşak Üniversitesi)

Tarih: 30/01/2019

Bu tez ile U.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü Yönetim Kurulu Yüksek Lisans derecesini onamıştır.

Doç. Dr. Murat Kemal KARACAN

.....

Fen Bilimleri Enstitüsü Müdürü

TEZ BİLDİRİMİ

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını bildiririm.

Murat ERDEM

**UŞAK İLİ KEÇİ YETİŞTİRİCİLİĞİN MEVCUT DURUMU,
SORUNLARI VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ**

(Yüksek Lisans Tezi)

Murat ERDEM

**UŞAK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

OCAK 2019

ÖZET

Bu çalışmada Uşak ili ve ilçelerinde keçi yetiştiriciliği yapan işletmelerin mevcut durumlarını, sorunlarının belirlenmesi ve çözüm önerilerinin geliştirmesi amaçlanmıştır. Çalışmada, çok aşamalı rasgele örnekleme yöntemi ile seçilen 132 keçi yetiştiricisine 83 sorudan oluşan uygulanan anket uygulanmıştır.

Uşak ilinde keçi yetiştiricilerinin yetiştiricilerinin çoğunlukla ilkokul mezunu olduğu (%86,4) ve genellikle kıl keçisi (%89,4) yetiştiriciliği yapıldığı belirlenmiştir. Uşak'ta teke katımının Eylül ve Ekim aylarında olduğu ve serbest aşım şeklinde yapıldığı, dişilerde ilk damızlıkta kullanma yaşının 15-18 ay olduğu, ek yemleme ile senkronizasyonun genellikle yapılmadığı ve oğlakların süttten kesim yaşının 3-4 ay olduğu belirtilmiştir. Doğumların genellikle Şubat-Mart aylarında gerçekleştiği, sağımalarında bu dönemde başlayıp ortalama 6 ay sürdüğü, laktasyon süt veriminin ortalama 60-80 lt olduğu, sağımın günde bir defa elle yapıldığı, sağılan sütün daha çok peynir yapımında kullanıldığı tespit edilmiştir. Ayrıca ilde keçi yetiştiriciliğinde yaylacılık yaygın olmadığı ve yetiştiricilerin büyük çoğunluğu hayvanlarına düzenli olarak koruyucu aşılamayı yaptırdığı belirtilmiştir.

Birçok bölgede olduğu gibi Uşak ilinde de yem fiyatlarının yüksek oluşu, çoban bulma sıkıntısı, fiyat istikrarsızlıkları gibi birçok sebep keçi yetiştiricilerin işi bırakma noktasına gelmesine neden olmaktadır. Keçi yetiştiriciliğinin sürdürülebilir olması için üreticilerimize yönelik teknik ve ekonomik anlamda desteklere devam edilmesi ve iyileştirilmesi gerekmektedir. Genellikle yem girdilerinin işletme içinden karşılanmasıyla, üretilen ürünlerin toplu olarak ve aracısız olarak doğrudan pazarlanmasıyla bazı sorunların çözülmesine yardımcı olacağı önerilmiştir. Bu konunun üzerinde durulması ve özendirici

politikalar geliştirilmesi keçi yetiştiriciliğine katkı sağlayacaktır. Araştırma sonucunda, Uşak ilinde daha çok küçük ölçekli aile tipi işletmeler şeklinde olan keçi işletmeleri çeşitli teşvik ve desteklemelerle entansif üretimin yapıldığı büyük ölçekli ticari işletmeler şeklinde geliştirilmesi gerektiği sonucuna varılmıştır.

Bilim Kodu :

Anahtar Kelimeler : Keçi yetiştiriciliği, süt verimi, besleme, barınak

Sayfa Adedi : 71

Tez Yöneticisi : Dr. Öğr. Üyesi Sibel ALAPALA DEMİRHAN

**THE CURRENT STATE OF GOAT RAISING IN THE CITY OF UŞAK
PROBLEMS AND SUGGESTIONS FOR SOLUTIONS**

(M.Sc. Thesis)

Murat ERDEM

**UNIVERSITY OF UŞAK
GRADUATE SCHOOL OF NATURAL AND APPLIED SCIENCES
JANUARY 2019**

ABSTRACT

ABSTRACT

In the present study, it was aimed to determine the current state of the goat raising businesses operating in the city of Uşak and in its provinces, their problems and to come up with suggestions for solutions to these problems. In the current study, as the sampling of the study, 132 goat-raising businesses were selected by means of stratified random sampling method and they were administered a questionnaire consisted of 83 questions.

The data obtained from the analysis of the questionnaires have revealed that high majority of the goat-raisers are elementary school graduates (86.4%) and they generally raise hair goat (89.4%). Moreover, it has also been determined that for the mating of goats, male goats are brought into the herd in September and October and this mating process occurs in the form of free insemination, the age for female goats to be used as stock is 15-18 months old, additional feeding and synchronization are not generally practiced and weaning of baby goats occurs when they are 3-4 months old. Births are usually given in February-March and milking also starts in this period and lasts 6 months on average, the lactation milk yield is 60-80 liters, milking is performed once a day with hand and the produced milk is mostly used in cheese production. Moreover, in goat raising, transhumance is not a common practice and high majority of the breeders apply regular protective vaccines.

As in many other regions, many problems such as high feed prices, the difficulty in finding a shepherd and price fluctuations force goat breeders to quit. For goat raising to be sustainable, technical and economic supports given to breeders should continue and improve. If the feed can be supplied with the internal resources of the businesses and if their

products can be marketed directly without using intermediaries then some of the problems can be alleviated. Putting greater emphasis on this issue and developing incentive policies will make contributions to goat raising. As a result of the present study, it was concluded that developing goat raising businesses operating mostly as small-scale family businesses in the city of Uşak to large-scale businesses where intensive production is made by providing the necessary incentives and subsidies is of great importance.

Science Code :

Key Words : Goat raising, milk yield, feeding, shelter

Page Number : 71

Adviser : Asist. Prof. Dr. Sibel ALAPALA DEMİRHAN

TEŐEKKÜR

Bu çalışmanın gerçekleőtirilmesinde bana yol gösteren, değerli fikirlerini benden esirgemeyen, bana önemli katkılar sağlayan saygı değer hocam tez danıőmanım Sayın Dr. Öğr. Üyesi Sibel ALAPALA DEMİRHAN' a teőekkürlerimi sunarım. Anket çalıőmalarım sırasında yardımcı olan İl ve İlçe Tarım ve Orman Müdürlüğü Veteriner Hekim, Veteriner Sağlık Teknisyeni arkadaşlarıma, anket sorularımı sabırla cevaplayan yetiőtiricilere teőekkürü bir borç bilirim. Yaptığım anketlerin analizlerinde yardımları ve katkılarından dolayı Gökhan DEMİRHAN ve Gamze HACILAR'a teőekkürlerimi sunarım. Son olarak ta gerek lisans gerekse yüksek lisans eğitim hayatımda en büyük destekçim olan sevgili eőim Sevil ERDEM'e teőekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	iii
TEŞEKKÜRLER	v
İÇİNDEKİLER	vi
ÇİZELGELERİN LİSTESİ	vii
ŞEKİLLERİN LİSTESİ	x
SİMGELER VE KISALTMALAR	xi
1.GİRİŞ	1
2.ÖNCEKİ ÇALIŞMALAR	4
2.1.Dünya’da Keçi Yetiştiriciliği	4
2.2. Türkiye’de Keçi Yetiştiriciliği	5
2.3. Uşak’ta Keçi Yetiştiriciliği	8
2.4. Türkiye’deki Keçi Yetiştiriciliğinin Genel Durumu İle İlgili Yapılan Diğer Çalışmalar.....	10
3. MATERYAL VE YÖNTEM	15
3.1. Materyal	15
3.2. Araştırma Alanının Doğal Yapısı	15
3.2.1. Coğrafik Durum	15
3.2.2. İklim	16
3.2.3. Su Kaynakları	16
3.2.4. Arazi Varlığı ve Tarım	16
3.3. Yöntem	17
4. BULGULAR	19
4.1. İşletmenin Demografik Bilgileri	19
4.2. Teke Katımı ve Doğum	30
4.3. Keçilerde Sağım ve Hayvansal Üretim	42
4.4. Keçilerde Besleme ve Sürü Sağlığı	49
5. TARTIŞMA	55
6. SONUÇ	60
7. KAYNAKLAR	62
EKLER	64
ÖZGEÇMİŞ	72

ÇİZELGELERİN LİSTESİ

Çizelge	Sayfa
Çizelge 2.1. Dünya küçükbaş hayvan sayıları ve yıllara göre değişim oranları.....	4
Çizelge 2.2. Dünya koyun ve keçi ürünleri üretim değerleri 2014.....	4
Çizelge 2.3. Türkiye küçükbaş hayvan sayıları (baş).....	6
Çizelge 2.4. Yaş ve ırk bazında Türkiye keçi sayıları.....	7
Çizelge 2.5. Türkiye’de yıllık et üretimi (Ton).....	7
Çizelge 2.6. Türkiye süt üretimi miktarları.....	8
Çizelge 2.7. Türkiye süt üretimi laktasyon ortalaması (lt).....	8
Çizelge 2.8. Uşak ili hayvansal üretim verileri.....	9
Çizelge 2.9. Uşak ili keçi işletme dağılımı.....	9
Çizelge 2.10. Uşak ili ve ilçelerindeki örneklem dağılımı.....	10
Çizelge 3.1. Uşak ili mera varlığı (Ha).....	17
Çizelge 4.1. Yetiştiricilerin eğitim durumu.....	19
Çizelge 4.2. İşletmelerde bulunan keçi sayısı.....	19
Çizelge 4.3. İşletmede keçiden başka yetiştirilen hayvan durumu.....	20
Çizelge 4.4. Keçi yetiştiriciliğinin kar durumu.....	20
Çizelge 4.5. En fazla kazanç elde edilen verimler.....	21
Çizelge 4.6. Yetiştirilen keçi ırkları.....	21
Çizelge 4.7. Keçi yetiştiriciliğinin yapıma şekli.....	22
Çizelge 4.8. Çobanın temin edilmesi (aileden).....	22
Çizelge 4.9. Çoban aile dışı ise nereden temin edildiği.....	23
Çizelge 4.10. Kullanılan ağıl şekli.....	23
Çizelge 4.11. İşletmede kayıt tutma durumu.....	24
Çizelge 4.12. Damızlık hayvan temininin nereden yapıldığı.....	24
Çizelge 4.13. Her yıl sürüye ilave edilen damızlık hayvan durumu.....	25
Çizelge 4.14. Dişilerin damızlıkta kalma süreleri.....	25
Çizelge 4.15. Erkeklerin damızlıkta kullanılma süreleri.....	26
Çizelge 4.16. Damızlık dışına çıkan hayvanların en çok çıkarılma nedenleri.....	26
Çizelge 4.17. Erkek hayvanların en çok hangi amaçla satıldığı.....	27
Çizelge 4.18. Damızlık koyun keçi birliğine üyelik durumu.....	27
Çizelge 4.19. Birliğe üyelik yoksa, olmak istenilip istenilmediği.....	27

Çizelge	Sayfa
Çizelge 4.20. Uşak ilinde ıslah projesi uygulanmasının istem durumu.....	28
Çizelge 4.21. Arazi durumu (kuru).....	29
Çizelge 4.22. Yem bitkisi ekiliş durumu.....	29
Çizelge 4.23. En çok ekilen yem bitkileri.....	30
Çizelge 4.24. Teke katım yöntemi.....	30
Çizelge 4.25. Yıl içerisinde tekelerin sürüden ayrılma durumu.....	31
Çizelge 4.26. Tekelerin aşım sezonunda sürüde kalma süresi.....	31
Çizelge 4.27. Aşımında kullanılan teke sayısı.....	32
Çizelge 4.28. Teke katım döneminde ek yemleme durumu.....	32
Çizelge 4.29. Senkronizasyon uygulanma durumu.....	33
Çizelge 4.30. Teke katım zamanı.....	33
Çizelge 4.31. Tekelerin, teke katımından önce sürüden ayrılıp ayrılmadığı.....	34
Çizelge 4.32. Dişilerin ilk damızlıkta kullanılma yaşı.....	34
Çizelge 4.33. İşletmelerde doğum bölmesi durumu.....	35
Çizelge 4.34. Doğumların en yoğun olduğu dönem.....	35
Çizelge 4.35. Doğumda herhangi bir müdahale yapılma durumu.....	35
Çizelge 4.36. Oğlakların emiştirme durumu.....	36
Çizelge 4.37. Oğlakların emiştirme zamanı.....	36
Çizelge 4.38. Oğlakların emiştirme süresi.....	37
Çizelge 4.39. Oğlakların süttten kesim yaşı.....	38
Çizelge 4.40. Ağız sütü verme durumu.....	39
Çizelge 4.41. Ağız sütünü verme şekli.....	39
Çizelge 4.42. Ağız sütü emme süresi.....	39
Çizelge 4.43. Doğumdan sonra oğlaklara kaba yem vermeye başlama zamanı.....	40
Çizelge 4.44. Oğlaklara hangi kaba yemlerin verilmesi.....	40
Çizelge 4.45. Oğlak başlangıç yemi verilme durumu.....	41
Çizelge 4.46. Oğlak başlangıç yemi başlama zamanı.....	41
Çizelge 4.47. Oğlaklara doğumdan sonra su verilme zamanı.....	41
Çizelge 4.48. Keçilerde sağım zamanı.....	42
Çizelge 4.49. Keçilerde sağım süresi.....	43

Çizelge	Sayfa
Çizelge 4.50. Sağılan süt miktarı.....	43
Çizelge 4.51. Keçilerde sağım şekli.....	44
Çizelge 4.52. Günlük kaç sağım yapıldığı.....	44
Çizelge 4.53. Sağılan sütün nasıl değerlendirildiği.....	44
Çizelge 4.54. Peynir yapımında kullanılan maya çeşidi.....	45
Çizelge 4.55. Mayanın katılma zamanı.....	45
Çizelge 4.56. Peynir yapımı öğrenme durumu.....	46
Çizelge 4.57. Bir sağım döneminde üretilen peynir miktarı.....	46
Çizelge 4.58. Erkek hayvanlarda kastrasyon.....	47
Çizelge 4.59. Kastrasyon yöntemi.....	47
Çizelge 4.60. Kastrasyon uygulamasının kimler tarafından yapıldığı.....	47
Çizelge 4.61. Kasaplık satışlarının yapıldığı dönem.....	48
Çizelge 4.62. Keçilerde kırkım yapılma durumu.....	48
Çizelge 4.63. Kırkım zamanı.....	49
Çizelge 4.64. Yayla durumu.....	49
Çizelge 4.65. Keçilerde ek yemleme durumu.....	50
Çizelge 4.66. Ek yemleme uygulama dönemi.....	50
Çizelge 4.67. Oğlaklara kesif yem verilme durumu.....	50
Çizelge 4.68. Yoğun olarak keçilerde yemleme zamanı.....	51
Çizelge 4.69. Hastalıktan ölen hayvan varlığı.....	51
Çizelge 4.70. Koruyucu aşılama durumu.....	52
Çizelge 4.71. En fazla uygulanan koruyucu aşılarda.....	52
Çizelge 4.72. Keçilere iç dış parazit uygulaması.....	52
Çizelge 4.73. Hastalanan hayvanların ayrı bir yerde barındırılma durumu.....	53
Çizelge 4.74. Ölen hayvanlara otopsi uygulanma durumu.....	53
Çizelge 4.75. Satın alınan bir hayvanın hemen sürüye katılıp katılmama durumu.....	54
Çizelge 4.76. Köpeklerin iç ve dış parazitler için ilaçlama durumu.....	54

ŞEKİLLERİN LİSTESİ

Şekil	Sayfa
Şekil 3.1. Uşak ili arazi dağılımı.....	17
Şekil 4.1. Yetiştiricilerin eğitim durumu.....	19
Şekil 4.2. İşletmelerde bulunan keçi sayısı.....	19
Şekil 4.3. En fazla kazanç elde edilen verimler.....	21
Şekil 4.4. Yetiştirilen keçi ırkları.....	21
Şekil 4.5. Keçi yetiştiriciliğinin yapıma şekli.....	22
Şekil 4.6. Damızlık hayvan temini nereden yapıldığı.....	24
Şekil 4.7. Her yıl sürüye ilave edilen damızlık hayvan durumu.....	25
Şekil 4.8. Erkeklerin damızlıkta kullanılma süreleri.....	26
Şekil 4.9. Damızlık dışına çıkan hayvanların en çok çıkarılma nedenleri.....	26
Şekil 4.10. En çok ekilen yem bitkileri.....	30
Şekil 4.11. Tekelerin aşım sezonunda sürüde kalma süresi.....	31
Şekil 4.12. Teke katım zamanı.....	33
Şekil 4.13. Dişilerin ilk damızlıkta kullanılma yaşı.....	34
Şekil 4.14. Doğumların en yoğun olduğu dönem.....	35
Şekil 4.15. Oğlakların emiştirme zamanı.....	36
Şekil 4.16. Oğlakların emiştirme süresi.....	37
Şekil 4.17. Oğlakların sütten kesim yaşı.....	38
Şekil 4.18. Ağız sütü emme süresi.....	39
Şekil 4.19. Oğlaklara hangi kaba yemlerin verilmesi.....	40
Şekil 4.20. Oğlaklara doğumdan sonra su verilme zamanı.....	41
Şekil 4.21. Keçilerde sağım zamanı.....	42
Şekil 4.22. Keçilerde sağım süresi.....	43
Şekil 4.23. Sağılan sütün nasıl değerlendirildiği.....	44
Şekil 4.24. Bir sağım döneminde üretilen peynir miktarı.....	46
Şekil 4.25. Kastrasyon yöntemi.....	47
Şekil 4.26. Kırkım zamanı.....	49
Şekil 4.27. Ek yemleme uygulama dönemi.....	50
Şekil 4.28. Yoğun olarak keçilerde yemleme zamanı.....	51
Şekil 4.29. En fazla uygulanan koruyucu aşılar.....	52

SİMGELER VE KISALTMALAR

Bu çalışmada kullanılmış bazı simgeler ve kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

Simgeler

Açıklama

D

Örnekleme hatası

Da

Dekar

Ha

Hektar

Kg

Kilogram

Lt

Litre

Mm

Milimetre

N

Populasyon büyüklüğü

P

0,5 (% 50 görülme sıklığı)

T

% 95 güven aralığında t cetvel değeri (1,96)

°C

Santigrat

%

Yüzde

Q

0,5 (% 50 görülmeme sıklığı)

Kısaltmalar

Açıklama

GTHB

Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı

FAO

Gıda ve Tarım Örgütü

FAOSTAT

Gıda ve Tarım Örgütü İstatistik Sitesi

TÜİK

Türkiye İstatistik Kurumu

1. GİRİŞ

Hayvansal üretimin bir dalını oluşturan keçi yetiştiriciliği, genelde az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde yapılan geleneksel bir hayvansal üretim dalıdır. Keçiler, geviş getiren diğer hayvanlarla karşılaştırıldığında elverişsiz çevre şartlarına daha dayanıklıdır. Meralardan çok daha iyi yararlanabilmektedirler. Özellikle insanlar ve diğer hayvanlar tarafından değerlendirilemeyen düşük kaliteli mera, çalılık ve fundalık gibi alanları değerlendirmek suretiyle et, süt ve diğer ürünlere dönüştürülmesine imkân tanıyan kanaatkâr hayvanlardır. Bu özelliği itibari ile dünya üzerinde pek çok yerde yetiştirilmekle beraber en çok Akdeniz ülkeleri ile Hindistan'a kadar olan ılıman iklim kuşağındaki Orta Doğu ülkelerinde yetiştirilmektedirler. Keçinin bu bölgelerde yaygın olarak yetiştirilmesi tesadüf olmayıp, yetiştirme ve beslenme biyolojisi ile bu bölgenin arazi yapısı, iklim ve bitki örtüsünün örtüşmesi ile yakından ilişkilidir. Bu özelliklerinden dolayı keçi yetiştiriciliği ülkemizde de yaygın olarak yapılmaktadır. Özellikle de gelir düzeyi düşük ailelerin hayvansal protein ihtiyacının karşılanmasında önemli bir kaynak durumundadır. Ancak, yetiştirme alanları ve temel fizyolojik ve davranış özellikleri gereği ormanlık alanlarda meydana getirdiği zarar ve tahribatlar nedeniyle sürekli olarak varlığı tartışılan bir tür konumundadır (Kaymakçı ve Aşkın, 1997).

Keçi sütü, bileşimi bakımından anne sütüne olan yakınlığı, fonksiyonel serum proteinleri ve immun faktörleri daha yüksek oranda içermesi, ayrıca kendine has özelliklerinden dolayı özellikle peynir, dondurma, tuzlu yoğurt gibi bazı özel ürünlerin hammaddesi olması, hatta hasta ve bebeklerin beslenmesi için öncelikli tercih edilmesi gibi özellikleri nedeniyle birçok ülkede hayvansal ürünler içerisinde aranan bir gıda olarak yerini almaktadır (Şentürlü ve Arslanbaş, 2010).

Ülkemiz genelinde keçi sütüne özel bir önem verilmemekte ve insan sağlığı (özellikle bebek sağlığı) yönünden son derece değerli olan bu besinin kooperatifleşme anlayışı çerçevesinde sistematik olarak işlenmesi gerçekleştirilmemektedir. Üretilen peynirler yöresel olarak ilkel koşullarda üretilmekte ve pazara çıkmadan değerlendirilmektedir (Güney ve Darcan, 2001).

Keçi eti dünyanın birçok bölgesinde koyun etine göre daha çok tercih edilmektedir. Bu ülkelerin bir bölümünde koyun eti ile arasında fiyat farkı bulunmamaktadır. Ayrıca keçi eti maliyetinin ve fiyatının kuzu ve koyun etine göre düşük olması gelişmekte olan ülkelerde

keçi eti tüketiminin daha fazla olmasına neden olmaktadır (Baltacı, 1990; Özcan, 1989; Kaymakçı ve Aşkın, 1997).

Keçilerden elde edilen diğer bir hayvansal ürün de lifdir. Elde edilen lifler kaba kıl ve alt kıl olarak sınıflandırılabilir. Kıl keçilerinden sağlanan kaba üst kıllar bükülüp dokunarak işlenen keçi kılı ile değişik ürünler (çadır, halat, fırça vb.) yapılmaktadır.

Keçi yetiştiriciliğinin özellikle dağlık ve orman içi köylerde ekstansif sistem ile yapılıyor olması, orman tahribatında haksız yere keçinin baş suçlu olarak görülmesi ve terör nedeniyle köylerden kente göçün artması ve dolayısıyla yetiştiricilerin hayvanlarını satmalarına ve üretimden çekilmelerine neden olmuştur. Bunlara ilave olarak büyükbaş hayvan yetiştiriciliğine uygulanan teşvikler ve tarım toplumundan sanayi toplumuna dönüşme amaçlı politikaların da etkisi ile Türkiye’de keçi sayısı büyük ölçüde azalmıştır. Bu durum keçi ürünlerine de yansımıştır (Anonim, 2018a).

Keçiler, deri altı yağ dokusunun ve bedeni örten kıl örtüsünün zayıf olması nedeniyle soğuğa ve yağışa karşı daha duyarlıdır. Ancak Ankara keçilerinde tiftik soğuğa ve yağışa karşı koruyucudur. Kırkımdan sonra soğuğa ve yağışa karşı duyarlılık artar. Keçilerde sürü oluşturabilme kabiliyeti koyunlara göre daha zayıftır. Koyun ve sığira göre merada daha geniş bir alanda otlama eğilimindedir. Keçinin günlük aktivitelerinin yaklaşık 1/3’ünü besin alımı oluşturur. Keçi koyundan daha hızlı yem almasına karşın, otlama süresi koyundan daha uzun sürmektedir. Bunun sebebi otlarken çok fazla hareketli ve seçici olmasıdır. Keçiler merada günde 14-15 km yol yürüyebilirler. Böylece çok fazla bitki çeşidiyle karşılaşabilirler (Anonim, 2018b.).

Keçilerde; dişi hayvanlar açısından eşeyssel olgunluğu veya ergenliği; üreme organlarının gelişmesi sonucu olgunlaşmış yumurtayı üretebilme ve çiftleşme isteği gösterme durumu olarak tanımlamak mümkündür. Ergenlik çağı; ırk, canlı ağırlık, besleme, doğum zamanı vb. faktörlere göre değişiklik gösterebilir. Örneğin, erken gelişen kültür ırkları, geç gelişen yerli ırklara göre daha önce ergenliğe ulaşırlar. Bu nedenle ergenlik ölçüsünü canlı ağırlığın % 40’na ulaştığı zaman olarak tanımlamak mümkündür. Damızlıkta kullanma yaşı ise, yerli ırklar için 15-18 ay, kültür ırkları için 7-9 ay olarak kabaca verilebilir. Damızlıkta kullanma için ise ergin yaş ağırlığının % 70-75’ne ulaşılması yeterlidir (Taylor and Field, 1998).

Uşak ili; gerek sosyo-ekonomik gerekse coğrafi yapısı itibari ile keçi yetiştiriciliği için oldukça uygundur. Diğer çiftlik hayvanları tarafından değerlendirilemeyen yeterli mera alanlarının olmasına rağmen ilimizde keçi yetiştiriciliği halen istenilen düzeyde değildir. Gün geçtikçe de azalma eğilimi göstermektedir. Bu durumun oluşmasında rol oynayan başlıca faktörlerin tespit edilerek, koşulların iyileştirilmesine ve keçi yetiştiriciliğinin teşvik edilmesine yönelik adımların bir an önce atılması gerekmektedir.

Bu çalışmanın amacı, Uşak ili ve ilçelerinde keçi yetiştiriciliği yapan işletmelerin mevcut durumlarını (sosyo-ekonomik yapıları, barınak, besleme, pazarlama), sorunlarını belirlemek, bunlara ilişkin bazı çözüm önerileri geliştirmek suretiyle ilimizdeki istenilen düzeyde olmayan keçi yetiştiriciliğinin geliştirilmesine katkı sağlamak ve bölgede yapılacak bilimsel araştırmalara veri sunmaktır.

2. ÖNCEKİ ÇALIŞMALAR

2.1.Dünya’da Keçi Yetiştiriciliği

Evcil hayvan türleri arasında keçi büyüme ve gelişme yönünden efektif olmamakla birlikte küçükbaş hayvan yetiştiriciliğinde özel bir yere sahiptir ve ekonomik açıdan önemli olan türlerden birisidir. Özellikle tropik iklim koşullara sahip ülkelerdeki insanların besin ihtiyaçlarının karşılanmasında keçi ayrı bir önem teşkil eder. Hindistan, Meksika, Nijerya, Irak, Libya, Fas, Yunanistan ve Türkiye gibi ülkelerde rutubeti az, kurak ve yarı kurak alanlarda keçi yetiştiriciliği yaygın şekilde yapılmaktadır (Özcan, 1989).

Çizelge 2.1. Dünya küçükbaş hayvan sayıları ve yıllara göre değişim oranları

Küçükbaş Sayıları (Milyon Baş)	2012	2013	2014	2015	2016	2012- 2016 Değişim %
Keçi	931	949	1 007	979	1 003	7,8
Yıllık değişim %	-	2,0	6,1	-2,8	2,5	
Koyun	1 106	1 132	1 210	1 160	1 173	6,1
Yıllık değişim %	-	2,4	6,9	-4,1	1,1	

Kaynak: Anonim, 2017a.

Çizelge 2.2. Dünya koyun ve keçi ürünleri üretim değerleri 2014.

Ürün	Kesilen/Sağılan Hayvan Sayısı (Bin baş)	Üretilen Toplam Ürün (Bin ton)	Hayvan Başına Ortalama Verim (kg)
Koyun eti	535 757	8 470	15,8
Keçi eti	440 003	5 300	12,0
Koyun sütü	217 067	10 123	46,6
Keçi sütü	197 463	17 846	90,4
Koyun derisi	523 310	1 461	2,8
Keçi derisi	486 706	1 252	2,6
Yapağı	371 638	2 067	5,6

Kaynak: Anonim, 2018c.

Dünya genelinde yaklaşık 150 milyon aile süt üretimi ile uğraştığı bilinmektedir. Gelişmekte olan ülkelerde süt çoğunlukla küçük ölçekli işletmeler tarafından üretiliyor ve satışa sunulan süttten elde edilen gelir, ailenin temel geçim kaynağını oluşturmaktadır. Son 10 yılda gelişmekte olan ülkeler dünya toplam süt üretimi içerisindeki paylarını artırırken, bu artış hayvan başına elde edilen verimden çok, üretime dâhil olan hayvan sayısındaki artıştan kaynaklanmaktadır.

Dünyada çiğ süt ağırlıklı olarak sığır, manda, keçi, koyu ve deveden elde edilirken; tıbet sığırı, at, ren geyiği ve eşek, süttün elde edildiği diğeri hayvan türleri olarak sıralanıyor. Dünya toplam süt üretiminin % 83'ünü inek süttü, % 13'ünü manda, % 2'sini keçi, % 1'ini koyun, % 0,4'ünü deve süttü ve az miktarda at ve tıbet sığırından elde edilen süttler oluşturuyor (Anonim, 2018c).

Dünyada 12 milyon ton civarında keçi süttü üretildiğini belirten Ambalajlı Sütt ve Sütt Ürünleri Sanayicileri Derneği yetkilileri, dünyada en çok keçi süttü üretiminin, 4 milyon tonla Hindistan'da gerçekleştiğini kaydetmektedirler. Bu ülkeyi 2 milyon tonla Bangladeş, 1,5 milyon tonla Sudan, 700 000 tonla Pakistan, 600 000 tonla Fransa, 500 000 tonla Yunanistan ve İspanya, 400 000 tonla İran ve Somali takip etmektedir. Türkiye ise keçi süttü üretiminde on üçüncü sırada yer almaktadır. Ancak hayvan sayısına göre mukayese edildiğinde daha yukarılarda yer almamız gerektiği de bilinen bir gerçektir. Örneğin Fransa 1,25 milyon keçiden yaklaşık olarak 600 bin ton sütt üretirken Türkiye'de 5,1 milyon baş keçiden 210 bin ton sütt üretilmektedir (Anonim, 2017b).

Dünyada ise keçi süttü kadar keçi eti de ekonomik ölçekte pazarlarda yer almaktadır. Keçi eti üretimi 5,3 milyon ton dolaylarında olup bunun %80'i tropik ve subtropik bölgelerde gerçekleşmektedir (Anonim, 2018c).

2.2. Türkiye'de Keçi Yetiştiriciliği

Keçi yetiştiriciliği ülkemizde yoğun olarak Güneydoğu bölgesi, Akdeniz bölgesi ve Ege bölgesinde yapılmaktadır. Yoğunluğun bu bölgelerde olmasının temel sebeplerinin başında çiftçi ailelerinin, ekonomik ve sosyal yapısı, geleneksel hayvan türü yetiştirme tercihi ve bölgenin coğrafik durumu gelmektedir. Ülke genelinde yetiştiriciliği yapılan en yaygın ırk

Kıl keçi olmakla birlikte, Doğu Akdeniz ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde Kilis keçisi ve az sayıda Şam keçisi yetiştiriciliği de yapılmaktadır. Kilis keçisi verim özellikleri yönünden Kıl keçisine oranla daha iyi performans sergilemektedir. Kilis keçisi, Kilis, Gaziantep, Hatay, Adana, Adıyaman ve Mersin illerinde yoğun olarak yetiştirilmektedir (Özcan, 1989; Kaymakçı ve Aşkın, 1997).

Türkiye keçi varlığının yaklaşık 1/7 sini tiftik keçileri ve 6/7 sini kıl keçileri oluşturmaktadır. Kıl keçisinin en yoğun olduğu coğrafi bölgeler; Akdeniz, Güneydoğu, Ege bölgeleri ve en az bulunduğu bölge ise Kuzeydoğu ve Marmara bölgeleridir. Ülkemizde keçicilik yapan işletmelerin genel özelliği yetersiz ve az miktarda arazi varlığına sahip işletme olmalarıdır (Soysal ve ark., 2005).

1970 yılında yaklaşık 19,48 milyon baş, 1985 yılında yaklaşık olarak 13,33 milyon baş olan Türkiye keçi varlığı 2009 yılı sonlarında 5,1 milyon başa düşmüştür (Anonim, 2010). Son dönemlerde ise tekrar artış eğilimi göstererek yaklaşık 10,6 milyon baş civarına ulaştığı görülmektedir (Çizelge 2.3). Çizelge 2.4'de de yaş ve ırk bazında Türkiye keçi sayıları görülmektedir.

Çizelge 2.3. Türkiye küçükbaş hayvan sayıları (baş)

	Koyun	Keçi	Toplam
2008	23 974 591	5 593 561	29 568 152
2009	21 749 508	5 128 285	26 877 793
2010	23 089 691	6 293 233	29 382 924
2011	25 031 565	7 277 953	32 309 518
2012	27 425 233	8 357 286	35 782 519
2013	29 284 247	9 225 548	38 509 795
2014	31 140 244	10 344 936	41 485 180
2015	31 507 934	10 416 166	41 924 100
2016	30 983 933	10 345 299	41 329 232
2017	33 677 636	10 634 672	44 312 308

Kaynak: Anonim, 2017c.

Çizelge 2.4.Yaş ve ırk bazında Türkiye keçi sayıları

YILLAR	KEÇİ-TİFTİK					KEÇİ-KIL ve DİĞERLERİ					TOPLAM KEÇİ
	6 aydan küçük (oğlak)	6-12 ay(çebiş)	12-24 ay (gezdan)	2 Yaş ve yukarı-DİŞİ	2 Yaş ve üzeri-TEKE	6 aydan küçük (oğlak)	6-12 ay (çebiş)	12-24 ay (gezdan)	2 Yaş ve yukarı-DİŞİ	2 Yaş ve üzeri-TEKE	
2008	22 638	25 264	29 245	72 359	8 662	739 512	955 004	1 194 692	2 261 197	284 988	5 593 561
2009	23 371	24 307	28 678	63 021	7 609	759 735	866 342	1 019 517	2 084 780	250 925	5 128 285
2010	14 865	22 008	31 065	79 188	5 480	714 529	971 389	1 251 690	2 950 567	252 452	6 293 233
2011	15 127	21 282	30 825	77 603	6 254	787 539	1 158 341	1 381 782	3 474 888	324 312	7 277 953
2012	14 902	24 593	35 744	75 008	7 855	816 003	1 371 683	1 625 347	4 016 262	369 889	8 357 286
2013	13 313	26 132	41 204	77 362	8 278	813 813	1 496 631	1 779 409	4 521 001	448 405	9 225 548
2014	15 298	27 770	33 616	92 100	9 027	1 000 892	1 582 996	1 999 087	5 047 564	536 586	10 344 936
2015	16 030	26 694	39 050	111 687	12 367	865 208	1 654 558	1 961 519	5 229 588	499 465	10 416 166
2016	12 492	29 063	47 968	106 175	12 067	871 619	1 640 917	1 964 229	5 204 126	456 643	10 345 299
2017	14 006	29 218	55 667	104 960	11 794	592 356	1 625 532	2 092 989	5 674 378	433 772	10 634 672

Kaynak: Anonim, 2018b.

Türkiye’de yıllık üretilen toplam kırmızı et üretimi 1 126 403 ton olup, 37 525 tonu keçilerden elde edilmektedir. Keçi eti, toplam üretilen etin % 3,3’ünü karşılamaktadır (Çizelge 2.5).

Çizelge 2.5. Türkiye’de yıllık et üretimi (Ton)

YIL	SIĞIR	KOYUN	KEÇİ	MANDA	TOPLAM
2008	370 619	96 738	13 753	1 334	482 444
2009	325 286	74 633	11 675	1 005	412 621
2010	618 584	13 .687	23 060	3 387	780 718
2011	644 906	107 076	23 318	1 615	776 915
2012	799 344	97 334	17 430	1 736	915 845
2013	869 292	102 943	23 554	366	996 155
2014	881 999	98 978	26 770	526	1 008 272
2015	1 014 926	100 021	33 990	326	1 149 262
2016	1 059 195	82 485	31 011	351	1 173 042
2017	987 482	100 058	37 525	1 339	1 126 403

Kaynak: Anonim, 2018b

Türkiye’de üretilen sütün büyük bir bölümü sığırlardan karşılanmaktadır. 2013 yılında 18,2 milyon ton olan süt üretiminin % 6’sı koyunlardan, % 2’si keçilerden sağlanmaktaydı. Çizelge 2.6’da belirtildiği gibi 2017 verilerine göre ise toplam 20 699 894 ton süt üretilmekte ve % 2,7’si keçilerden elde edilmektedir. Sağılan hayvan başına yıllık ortalama süt verimi koyunlarda 77 lt., keçilerde ise 105 lt. olduğu görülmektedir (Çizelge 2.7).

Çizelge 2.6. Türkiye süt üretimi miktarları

SÜT ÜRETİMİ (Ton)					
YIL	SIĞIR	KOYUN	KEÇİ	MANDA	TOPLAM
2008	11 255 176	746 872	209 570	31 422	12 243 040
2009	11 583 313	734 219	192 210	32 443	12 542 186
2010	12 418 544	816 832	272 811	35 487	13 543 674
2011	13 802 428	892 822	320 588	40 372	15 056 211
2012	15 977 838	1 007 007	369 426	46 989	17 401 262
2013	16 655 009	1 101 013	415 743	51 947	18 223 712
2014	16 998 850	1 113 937	463 270	54 803	18 630 859
2015	16 933 520	1 177 228	481 174	62 751	18 654 682
2016	16 786 263	1 160 413	479 401	63 085	18 489 161
2017	18 762 319	1 344 779	523 395	69 401	20 699 894

Kaynak: Anonim, 2018d.

Çizelge 2.7. Türkiye süt üretimi laktasyon ortalaması (lt)

Yıl	SIĞIR	KOYUN	KEÇİ	MANDA
2008	2 758	77	105	999
2009	2 803	78	105	1 003
2010	2 847	77	106	1 004
2011	2 899	77	106	1 004
2012	2 942	77	105	1 001
2013	2 970	77	105	1 000
2014	3 029	76	105	995
2015	3 059	77	105	996
2016	3 090	77	105	996
2017	3 143	77	105	999

Kaynak: Anonim, 2018d.

2.3. Uşak'ta Keçi Yetiştiriciliği

Araştırma materyalini oluşturan Uşak ilindeki mevcut keçi varlığı incelendiğinde; 2005 yılında ormanlara zarar verdiği gerekçesiyle sayısı giderek azalan ve 2008 yılında 14 000'e kadar gerileyen keçi sayısının, son dönemlerde tekrar artış göstererek 2017 yılı verilerine göre 51 000 seviyelerine ulaştığı Çizelge 2.8'de görülmektedir. Bölge insanının keçi etine olan talebi ve ilgisine rağmen, Uşak ilinde keçi yetiştiriciliği halen istenilen düzeyde değildir. Keçi yetiştiriciliği kırsal ve orman köylerinde dar gelirli ailelerin önemli bir geçim ve besin kaynağını sağlamaktadır.

Çizelge 2.8. Uşak ili hayvansal üretim verileri

HAYVAN SAYILARI (Baş)	2008-2017 UŞAK HAYVANSAL ÜRETİM VERİLERİ									
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
BÜYÜKBAŞ	85 925	89 882	95 005	108 786	123 597	125 414	124 968	135 181	124 208	129 270
KÜÇÜKBAŞ										
Koyun(Yerli)	233 304	197 870	400 398	418 578	406 787	434 318	365 000	408 907	445 642	350 180
Koyun(Merinos)										150
Keçi (Kıl)	14 844	17 535	38 868	39 900	41 972	48 277	45 000	50 047	47 949	51 918
TOPLAM K.BAŞ	248 148	215 405	439 266	458 478	448 759	482 595	410 000	458 954	493 591	402 248
SÜT ÜRETİMİ										
B.BAŞ SÜT ÜRETİMİ (Ton)	104 964	111 633	117 997	134 256	153 675	156 195	155 425	169 938	173 830	207 737
Koyun(Yerli)	5 238	4 443	9 838	10 339	10 250	11 231	8 195	9 243	11 530	9 196
Keçi (Kıl)	495	585	1 209	1 378	1 323	2 045	1 501	1 665	1 662	2 319
K.BAŞ SÜT TOPLAMI	5 733	5 028	11 047	11 717	11 573	13 276	9 696	10 908	13 192	11 515
TOPLAM SÜT ÜRETİMİ	110 697	116 661	129 044	145 973	165 248	169 471	165 121	180 846	187 022	219 252

Kaynak: Anonim, 2017c

Uşak ilinde keçi işletmeleri üzerinde yapılan araştırmada toplam 272 işletme olduğu görülmektedir (Çizelge 2.9). Büyük çoğunluğu elli baş üzeri hayvan varlığına sahiptir.

Çizelge 2.9. Uşak ili keçi işletme dağılımı

İlçe	İşletme Sayısı			
	10-24 Baş	25-49 Baş	50 Baş ve Üzeri	Toplam
Banaz	10	10	24	44
Eşme	-	6	18	24
Karahallı	5	2	9	16
Sivaslı	8	12	25	45
Ulubey	3	4	29	36
Uşak/Merkez	15	22	70	107
Toplam	41	56	175	272

Kaynak: Anonim, 2018b

Çizelge 2.10. Uşak ili ve ilçelerindeki örnekleme dağılımı

İlçe	İşletme Sayısı Grupları			
	10-24 Baş	25-49 Baş	50 Baş ve Üzeri	Toplam
Banaz	4	4	10	18
Eşme	-	-	11	11
Karahallı	3	1	5	9
Sivaslı	3	5	15	23
Ulubey	1	2	18	21
Uşak/Merkez	3	12	35	50
Toplam	14	24	94	132

Kaynak: Anonim, 2018b

2.4. Türkiye’deki Keçi Yetiştiriciliğinin Genel Durumu İle İlgili Yapılan Diğer Çalışmalar

Ülkemizde keçi yetiştiriciliği üzerine yapılan çeşitli araştırmalar bulunmaktadır. Bu araştırmaların büyük bir kısmı bölgesel ya da il bazında gerçekleştirildiği gibi ülke bazında yapılan çalışmalarda mevcuttur.

Ceyhan ve ark.,(2015), tarafından Niğde ilinde keçicilik işletmelerinin mevcut durumu, yapısal özellikleri ve bu işletmelerin öncelikli sorunlarının ortaya konulması amacıyla bir araştırma hazırlanmıştır. Bu çalışmada rastgele seçilen 38 adet keçi işletmesinde yetiştiricilerle yüz-yüze anket çalışması yapılmıştır. Anket soruları; işletmelerin genel yapısı ile yetiştirme faaliyetlerini ortaya koyabilecek ve ayrıca yetiştiricilerin öncelikli sorunları ile memnuniyet durumlarını ölçebilecek şekilde belirtilmiştir. Anket sonuçlarına göre; keçi işletmesi sahiplerinin % 89,5’inin ilköğretim, % 5,3’ünün ortaokul ve % 5,3’ünün’de lise mezunu olduğu, yetiştiricilerin tamamının keçi ırkı olarak kıl keçisi kullandıkları, işletmelerin % 44,7’sinin 500 baş ve üzeri olan işletmelerden oluştuğu, işletmelerin % 92,1’inin yaylaya çıktığı, % 73,7’sinde çobanın aile içinden sağlandığı, ayrıca işletme gelirlerinin % 50’sinin keçi sütünden elde edildiği rapor edilmiştir. Keçi yetiştiricilerinin,

ürettikleri sütün % 39,5'ini sadece peynir üretimi şeklinde, % 60,5'inin ise peynir, tereyağı, yoğurt ve çiğ süt satışı şeklinde değerlendirdikleri belirtilmiştir. İşletme sahiplerinin tamamında keçi yetiştiriciliğini karlı bir uğraş olduğu rapor edilmiştir. Keçi yetiştiriciliğinin en önemli sorunları olarak; yem, işçilik, ilaç gibi temel giderler ile birlikte ürünlerin değer fiyattan satılamaması ve mera sorunu olduğu rapor edilmiştir. Likert ölçeğine göre yetiştiricilerin keçicilik faaliyetleri içerisinde en çok memnun oldukları ilk beş konu sırasıyla; damızlık koyun keçi birliğinin hizmetleri, sahip olunan teknik bilgi, teknik personelin hizmetleri, teke katımı ve çiftleştirme ve ağılların yeterliliği olduğu, en az memnun oldukları ilk beş konu ise sırasıyla; yem, işçilik ve elektrik gibi giderler, ürün satış fiyatı, hayvanların satış fiyatı, üretilen ürünün satışı ile ilgili pazar olanakları ve işletme için gerekli parasal destekler olduğu araştırmacı tarafından rapor edilmiştir.

Yıldız (2011), tarafından, Van ili Merkez ilçede küçükbaş hayvan yetiştiriciliği yapan işletmelerin yetiştiricilik faaliyetleri ve genel sorunlarının belirlenmesi amacıyla bir araştırma yapılmıştır. Merkez ilçeye bağlı köylerde bulunan 168 küçükbaş hayvan işletmesi araştırma materyali olarak oluşturulmuştur. Küçükbaş hayvan işletmelerinde ortalama koç, anaç koyun, kuzu, teke, anaç keçi ve oğlak sayıları sırasıyla 2.87 ± 0.21 , 81.27 ± 5.94 , 61.97 ± 4.50 , 0.89 ± 0.09 , 13.27 ± 1.11 , 11.27 ± 0.92 baş olarak rapor edilmiştir. Yetiştiricilerin ortalama yaşı 48.75, aile bireyleri sayısı ise 9.68 ± 0.28 olduğu araştırmacı tarafından belirlenmiştir. Küçükbaş hayvan işletmelerinin ortalama sulu arazi varlığı 51.66 ± 7.54 da, ortalama susuz arazi varlığı ise 75.17 ± 10.94 da olarak rapor edilmiştir. Yetiştiriciler eğitim durumları bakımından ele alındıklarında % 69'u ilkokul, % 3,6'sı lise mezunundan, % 10,7'si ise okuma yazma bilmeyenlerden oluştuğu bildirilmiştir. İncelenen işletmelerin % 100'ü kapalı ağıl şeklinde olduğu ve barınak yapı malzemesinin ise % 51,8'i kerpiç ve % 33,3'ü ise briket olduğu rapor edilmiştir. Küçük aile işletmesi şeklinde etkinliğini sürdüren işletmeler bir araya gelerek ortak sürü (% 84,5) oluşturduğu araştırmacı tarafından belirlenmiştir. Araştırmanın yapıldığı bölgede çoğunluğun aile işletmesi olduğu ve çoban olarak aile bireylerinden birinin kullanıldığı, ortak sürüde ise sürünün mevcut varlığına göre ücretli olarak geçici veya sürekli olarak çoban çalıştırıldığı rapor edilmiştir. Araştırmacı tarafından yapılan anket sonucuna göre, küçükbaş hayvan yetiştiriciliği yapan işletme başına düşen ortalama süt verimi 38.89 ± 1.46 kg olduğu belirlenmiştir.

Behrem (2011), tarafından Kilis ilindeki keçi yetiştiriciliğinin mevcut durumunu belirlemek için yapılan anket çalışmasında, Damızlık Koyun Keçi Yetiştiricileri Birliği'ne kayıtlı 142 yetiştiricilerin %54,2'sinin ilköğretim mezunu, % 20,4'ünün ortaokul mezunu, % 12'sinin ise lise mezunu oldukları ve ankete katılan yetiştiricilerinin % 45,1'i hayvansal üretim ve bitkisel üretimi bir arada yaparken % 53,5'i sadece hayvancılıktan geçimlerini sağladıkları rapor edilmiştir. Bölgede hayvancılık genellikle yazları açık, kışları kapalı ağıllarda yapıldığı araştırmacı tarafından ortaya konulmuştur. Yetiştiricilerin % 59,9'u keçilere kesif yem verirken, % 39,4'ü kesif yem vermediklerini beyan etmişler ve kesif yem verenlerin % 18,8'i yemi kendilerinin hazırladıklarını % 81,2'si hazır yem kullanmadıklarını ifade etmişlerdir. Üreticilerin büyük çoğunluğu (% 95,1)'i çiftleştirme döneminden önce sürüden tekelerini ayırdıklarını beyan ederken, % 4,9'u ise tekelerini yıl boyunca sürü içerisinde bulundurduklarını belirtmişlerdir. Bölgede işletmelerin çoğunluğu (% 56,3) teke katımını Ağustos ayında yaptıklarını, % 33,8'i ise Eylül ayında yaptıklarını ifade etmişlerdir. Yetiştiricilerin % 72,3'ü oğlaklarını 90 günlük yaşta süttten kestiklerini, keçilerde laktasyon süresinin ortalama $239,8 \pm 3,24$ gün, süt verimi ise $390,6 \pm 27,12$ kg olduğu rapor edilmiştir. Sürülerin tamamının elle sağıldığı, yetiştiricilerin ise % 78,9'u ürettikleri sütü çiğ olarak sattığı ve keçi yetiştiricilerinin % 54,2'si Haziran ayı başından itibaren Çukurova Bölgesi'ne göç ettiği belirtilmiştir.

Soysal ve ark.,(2005) tarafından Edirne'de keçicilik üzerine yapılan bir çalışmada yetiştiricilerin % 35'i hiç arazi varlığı olmadığını, % 65'i ise arazi varlığı olduğunu ifade etmişlerdir. Arazisi olanların % 64'ü 0-50 dönüm, % 28'i 50-100 dönüm, % 8'i ise 100-400 dönüm arasında arazi varlığına sahip olduğu, arazilerin ise % 16'sının sulu, % 84'ünün kırıaç olduğunu bildirmiştir. Yetiştiricilerin sürü bileşimi anaç çepiç sayısı 1439 baş, teke sayısı 117 baş, erkek oğlak sayısı 763 baş, dişi oğlak sayısı ise 750 baş olarak rapor edilmiştir. Yetiştiricilerden alınan bilgiler sonucu keçilerin beslenmesinde mera, anız ve orman altı otları kullananların oranının % 65, anız ve orman altı otlarını kullananların oranı ise % 15 şeklinde olduğu belirtilmiştir. Yetiştiricilerin % 10'u mera ile anızı birlikte değerlendirirken % 5'inin sadece orman, % 5'inin sadece merayı kullandıklarını ifade etmişlerdir.

Acar ve Ayhan (2010), tarafından, Isparta İli Damızlık Koyun Keçi Yetiştiriciler Birliği'ne kayıtlı keçicilik işletmelerinin teknik ve yapısal özelliklerinin belirlenmesi amacıyla 165 adet keçicilik işletmesinde anket çalışması yapılmıştır. Ankete katılan yetiştiricilerin

ortalama yaşının 44,45 olduğu, bunların içerisinde keçicilik yapanların % 75,76'sının ilkokul, % 14,55'inin ortaokul, % 7,27'sinin lise mezunu olduğu bildirilmiştir. İşletme sahiplerinin % 73,33'ünün arazisinin olmadığı ve % 23,64'unun otlatma için arazi kiraladıkları rapor edilmiştir. İşletmelerde ağırlıklı olarak (% 98,78) kıl keçisi, % 1,22 Saanen melezi yetiştirildiği belirtilmiştir. Keçi işletmelerinin % 64,24'ünün doğum sonrası keçilere ek yemleme, % 24,85'inin de teke katımı öncesi ek yemleme yaptıkları belirtilmiştir. Keçilerde ortalama günlük süt verimi 0,246 l/baş, döl verimi % 89 olduğu rapor edilmiştir. Ankete katılan işletmelerdeki ağılların % 76,97'si yarı açık, % 20'si kapalı ağıl şeklinde olduğu belirtilmiştir.

Araç (2007), tarafından Diyarbakır İlindeki keçicilik işletmelerinin yapısal özelliklerini ortaya koymak amacıyla bir araştırma yapılmıştır. Araştırmanın materyalini Diyarbakır Merkez, Çınar, Çüngüş, Ergani ve Eğil ilçelerindeki toplam 125 işletme oluşturmaktadır. Bu işletmelerin yapısal özellikleri olarak üretim sistemleri, barınak özellikleri, yayla ve mera kullanımı, çoban kullanımı, kış bakımı ve beslemesi, sağım dönemine ilişkin özellikler ve uygulamaları araştırılmıştır. Araştırma yapılan bölgede işletme başına düşen ortalama keçi, çepiç, teke, oğlak, koyun, koç ve kuzu sayıları sırasıyla; 38.02, 10.88, 2.17, 30.54, 38.71, 2.76 ve 27.11 baş şeklinde bulunduğu belirtilmiştir. Diyarbakır'da ortalama yaylada kalma süresi 107,92 gün olduğu, hayvan barınaklarının % 64'lük kısmının taş, % 36'lık kısmının ise briket ile yapılmış barınaklar olduğu rapor edilmiştir. Diyarbakır'da çoban kullanımının yaygın olduğu ve işletmelerin aile bireyleri haricinde dışardan da çoban tutabildikleri, teke katımının, genellikle işletmelerde serbest olarak yapıldığı, keçilerin laktasyon süresinin 4.53 ay ve keçilerden elde edilen ortalama süt veriminin 0,8 kg/gün olduğu rapor edilmiştir.

Koyuncu ve ark.,(2006) tarafından Çanakkale yöresindeki süt keçisi yetiştiriciliğine yer veren tarım işletmelerinin yapısal özelliklerinin belirlenmesi amacıyla il merkezine bağlı 9 köyde 20 işletme ile anket çalışması yapılmıştır. Ankete katılan yetiştiricilerin ortalama yaşı $47 \pm 8,8$, ortalama sürü büyüklüğü $55,7 \pm 36,2$ baş olduğu belirtilmiştir. İşletmeler genelinde en yoğun yetiştirilen keçi ırkı Saanen (% 84.21) olduğu, bunu sırasıyla Maltız (% 52.63) ve Kıl Keçisinin (% 42.11) takip ettiği rapor edilmiştir. İşletmelerdeki ortalama çoklu doğum oranı 0.59 ± 0.21 olarak belirtilmiştir. Görüşülen işletmelerdeki tahmini günlük süt verimi ortalama 2.32 ± 0.90 ve laktasyondaki süt verimi 363 ± 144 litre olarak tespit etmişlerdir. Yetiştiricilerin % 65'inin barınak tipi klasik ağıl olarak nitelendirilebilecek bir yapı türünde

olduğu, % 20'sinde sundurma bulunduğu, % 15'inde ise işletme ahır keçi barınağı olarak kullanıldığı belirtilmiştir. Barınakları genel durum itibariyle sınıflandırdıklarında, % 39'u iyi, % 50'si orta ve % 11'i kötü olarak nitelendirmişlerdir. İşletmelerin büyük çoğunluğunun (% 75) sürülerini köy ortak merasına çıkardıkları, ortalama oğlak ölüm oranı 0.30 ± 0.19 olan işletmelerde, en çok görülen sağlık problemlerinin dış parazitler (% 68.42), solunum yolu hastalıkları (% 52.63) ve göz hastalıklarıdır (% 42.11). İşletmelerin % 84.21'inde hayvanlara çeşitli koruyucu aşıların yaptırıldığı belirtilmiştir.

3. MATERYAL ve YÖNTEM

3.1. Materyal

Çalışmanın ana materyalini, Uşak ilinde keçi yetiştiriciliği yapan tarımsal işletmelerden anket yolu ile elde edilen veriler oluşturmaktadır. Uşak ilinde mevcut rasgele seçilen keçi işletmelerinin demografik ve sosyo-ekonomik yapıları, yem bitkileri üretimi, işletme kayıtları, barınak, besleme, bakım, sağım yöntemleri sütün pazarlanması ve yetiştiricilik ile ilgili 83 sorudan oluşan anket soruları hazırlanmış, 132 keçi yetiştiricisi ile karşılıklı görüşmeler sonucunda doldurulmuştur. İşletmelerin mevcut durumlarını, sorunlarını veri toplama, analiz etme ve yorumlama sureti ile işletmelerdeki mevcut durum ile ilgili bilgiler tespit edilerek değerlendirilmiştir. Anket çalışması 2017 yılı Mart - Ekim dönemi içerisinde yapılmıştır.

3.2. Araştırma Alanının Doğal Yapısı

3.2.1. Coğrafi Durum

Uşak ili; Ege Bölgesinin İç batı Anadolu bölümünde, Ege Bölgesi ile İç Anadolu bölgesinin birbirlerinden ayrıldığı İç batı Anadolu eşiğinin batı kenarında, 38 derece 13 dakika ve 38 derece 56 dakika enlemleri ile 28 derece 48 dakika ve 29 derece 57 dakika boylamları arasında yer alır. Kuzeyde Kütahya, doğuda Afyon, güneyde Denizli ve batıda Manisa illeri bulunmaktadır. Ülke yüzölçümünün % 0,7' lik kısmını oluşturmaktadır. Murat Dağı, Bulkaz Dağı ve Ahır Dağı ilin kuzey, kuzeydoğu ve doğudaki doğal sınırlarını oluşturmaktadır. İl topraklarının batısı, Gediz vadisi ile Ege Bölgesine açılmaktadır. İl toprakları birçok vadiyle yarılmış dalgalı yaylalar görünümündedir. Bu yaylalar, kuzeydoğudan güneybatıya doğru alçalarak bazı kesimlerde hafif dalgalı bir görünüş almaktadırlar. İl arazisi genel olarak dalgalı plato görünümündedir. Kuzey ve doğu kesimleri dağlık, güney ve batı kesimleri ise ovalar ve dalgalı arazilerden oluşmaktadır. İl topraklarının % 57,5' i platolardan, % 37' si dağlardan ve % 5,5' i de ovalardan meydana gelmektedir. Zengin bir bitki örtüsü, sıcak-soğuk su kaynakları ve doğal güzelliğe sahip olan Murat Dağının zirvesini 2 309 metre yükseklikte bulunan Kartaltepe oluşturmaktadır. Zirve noktası Kütahya ili sınırları içinde bulunan Murat dağı'nın Uşak sınırları içerisinde kalan tepelik alanlarının ortalama yükseltisi 1 500 metre civarındadır. Bulkaz Dağı, Sivasslı ilçesinin doğu ve güneydoğusunda

bulunmaktadır. Zirve noktası 1 930 metrede bulunan dağın yapısında kireçtaşları hâkim durumdadır. Kabaca kuzey-güney istikametinde uzanan Bulkaz Dağı, aynı zamanda Uşak-Afyon illerinin doğal sınırını oluşturmaktadır (Anonim, 2018a).

3.2.2. İklim

Uşak ilinin iklimi Ege ve İç Anadolu bölgeleri arasında bir geçiş özelliği gösterir. Daha çok kara iklimi hüküm sürmektedir. Yazları sıcak, kışları uzun ve sert geçmektedir. Senelik yağış miktarı 430 mm ile 700 mm arasındadır. Sıcaklık -24°C ile +41°C arasında seyrederek 0°C altında geçen gün sayısı 70'dir. Yağışların çoğu kışın yağmaktadır. Yazın yağış oldukça azdır (Anonim, 2018a).

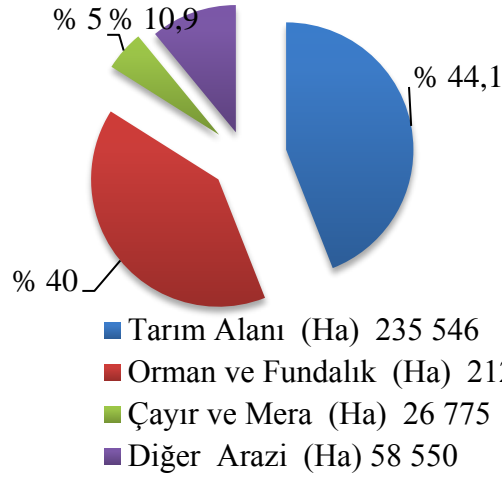
3.2.3. Su Kaynakları

Uşak ili sınırları içinde bulunan akarsular küçük çaplıdır. Üzerlerinde sulama veya elektrik üretimi amaçlı baraj kurulmamıştır. Banaz ve Gediz çayları üzerinde motopomp kurularak sulama yapılmaktadır (Anonim, 2018a).

3.2.4. Arazi Varlığı ve Tarım

Uşak ilinde toplam ilçeler dâhil tarımsal amaçlı kullanılabilen 235 546 hektar tarım alanı mevcuttur (Şekil 3.1). Tarım alanının 216 702 hektar kısmı kuru tarım (% 92), 18 844 hektarlık kısmında sulu tarım (% 8) yetiştiriciliği yapıldığı belirtilmiştir. Genel olarak hububat ekilmekle birlikte sırasıyla; buğday 65 812 Ha, arpa 54 042 Ha, yem bitkisi 14 849 Ha, diğer (Sebze, Meyve, Nadas) 57 431 Ha, tütün 10 581 Ha, susam 3 185 Ha, haşhaş 1 045 Ha, nohut 28 601 hektarlık bir alanda ekilişleri izlenmektedir. Yem bitkisi ekiliş alanı 14 849 hektar olup, toplam tarım alanının % 6,3'ünü oluşturmaktadır. Sulu tarım alanı kısıtlılığı nedeniyle il tarımında büyük bir gelişme gözlenememiştir.

Şekil 3.1. Uşak ili arazi dağılımı (Anonim, 2018a)

Şekil 3.1 de Uşak ilinin 534 100 Ha toplam yüzölçüm alanının; 235 546 Ha (% 44,1) tarım alanı, 212 286 Ha (% 40) orman ve fundalık alanı, 26 775 Ha (% 5) çayır mera alanı, 58 550 Ha (% 10,9) diğer alanlar oluşmaktadır.

Çizelge 3.1. Uşak ili mera varlığı (Ha) (Anonim, 2018a)

Merkez	Banaz	Eşme	Sivaslı	Karahallı	Ulubey	TOPLAM
4 146,5	7 674,2	4 205,4	1 719,2	2 336,7	6 693	26 775

3.3.Yöntem

Araştırma kapsamında yapılan anketlerde Uşak ilini temsil edebilecek keçi işletmeleri rastgele örnekleme ile belirlenmiştir. Bu amaçla, Uşak Merkez (n=50), Banaz(18), Eşme(11), Ulubey(21), Sivaslı(23), Karahallı(9) ilçelerindeki keçi yetiştiriciliği yapan hayvancılık işletmeleri (n=132) araştırmanın örneklemini oluşturmuştur. Uşak ili Damızlık Koyun Keçi Yetiştiricileri Birliği'nden edinilen bilgilere göre ilde 2017 yılı itibariyle keçi yetiştiriciliği yapan toplam işletme sayısı 272'dir. Örnek hacminin belirlenmesinde Basit Tesadüfi Örnekleme Yöntemi kullanılmıştır. Araştırmada anket yapılacak örnek işletme

sayısı, % 10 örnekleme hatası ve % 95 güvenilirlik sınırları içerisinde aşağıdaki formül kullanılarak 132 olarak hesaplanmıştır (Çiçek ve Erkan, 1996).

$$n = \frac{N t^2 . p . q}{d^2 . (N - 1) + t^2 . p . q}$$

Yaptığımız çalışmada örnekleme işletmeler bazında yapılmaktadır. Uşak ilinde yer alan toplam işletme sayısı 272 dir.

$$n = \frac{N t^2 . p . q}{d^2 . (N - 1) + t^2 . p . q} = \frac{272 . (1,96)^2 . (0,50 \times 0,50)}{(0,05)^2 . (272 - 1) + (1,96)^2 . (0,50 \times 0,50)} = 132$$

N: Populasyon büyüklüğü (272)

t: % 95 güven aralığında t cetvel değeri (1,96)

p: 0,5 (% 50 görülme sıklığı)

q: 0,5 (% 50 görülmememe sıklığı)

d: Örnekleme hatası (0,05)

Araştırmada anketlerden elde edilen verilerin analizinde SPSS paket programı kullanılmıştır (Yazıcıoğlu ve Erdoğan, 2004).

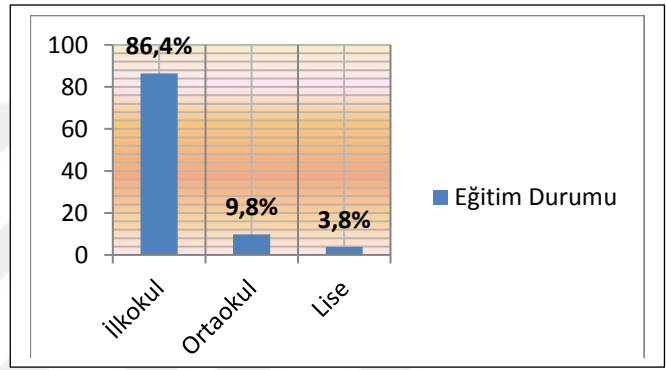
4. BULGULAR

4.1. İşletmenin Demografik Bilgileri

132 keçi yetiştiricisine uygulanan ankette Çizelge 4.1’de eğitim durumları incelendiğinde % 86,4’ünün ilkokul, % 9,8’inin ortaokul, % 3,8’inin ise lise mezunu olduğu tespit edilmiştir (Şekil 4.1).

Çizelge 4.1. Yetiştiricilerin eğitim durumu

Eğitim Durumu	N	%
İlkokul	114	86,4
Ortaokul	13	9,8
Lise	5	3,8
Toplam	132	100,0

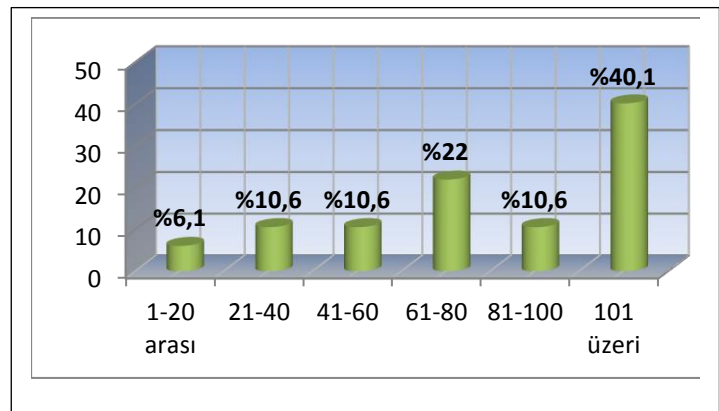

Şekil 4.1. Yetiştiricilerin eğitim durumu

Uşak ilinde anket uygulanan keçi yetiştiricilerin % 40,1’inin 100 baş üzeri, % 22’sinin 60-80 baş arası, % 10,6’sının ise 80-100 baş arasında hayvana sahip olduğu Çizelge 4.2’de tespit edilmiştir (Şekil 4.2).

Çizelge 4.2. İşletmelerde bulunan keçi sayısı

Keçi Sayısı	N	%
1-20 arası	8	6,1
21-40	14	10,6
41-60	14	10,6
61-80	29	22,0
81-100	14	10,6
101 üzeri	53	40,1
Toplam	132	100,0

Şekil 4.2. İşletmelerde bulunan keçi sayısı

Uşak ilinde anket uygulanan yetiştiricilerin % 53'ü işletmelerinde keçiden başka hayvan yetiştirdiklerini, % 43,2'sinin ise başka hayvan yetiştirmediklerini belirtmişlerdir. Keçi dışında yetiştirilen hayvanların büyük bir kısmının büyükbaş hayvan ve koyun olduğu Çizelge 4.3'de görülmektedir.

Çizelge 4.3. İşletmede keçiden başka yetiştirilen hayvan durumu

	N	%
Evet	70	53,0
Hayır	57	43,2
Cevap Vermeyen	5	3,8
Toplam	132	100,0

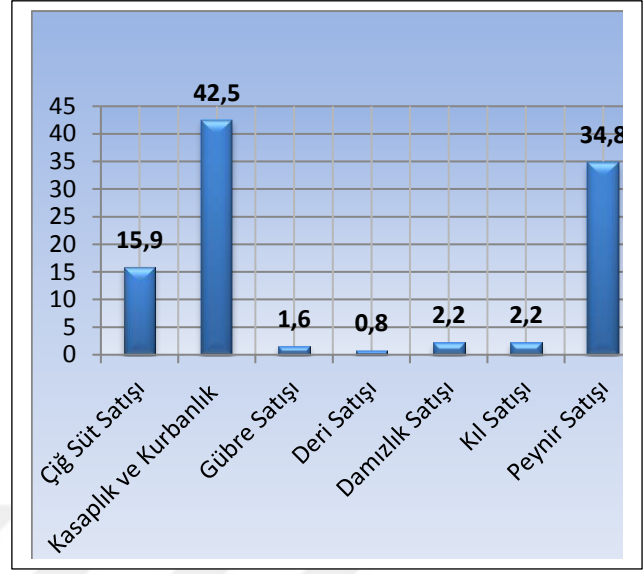
Çizelge 4.4'de anket uygulananların % 96,2'si keçi yetiştiriciliğinin karlı bir uğraş olduğunu belirtirken, Çizelge 4.5'de (Şekil 4.3) görüldüğü üzere en fazla geliri de sırasıyla; kasaplık-kurbanlık satışı, peynir ve çiğ süt satışından elde ettikleri tespit edilmiştir.

Çizelge 4.4. Keçi yetiştiriciliğinin kar durumu

	N	%
Karlı	127	96,2
Karlı Değil	2	1,5
Cevap Vermeyen	3	2,3
Toplam	132	100,0

Çizelge 4.5. En fazla kazanç elde edilen verimler

	N	%
Çiğ Süt Satışı	21	15,9
Kasaplık ve Kurbanlık Satışı	56	42,5
Gübre Satışı	2	1,6
Deri Satışı	1	,8
Damızlık Satışı	3	2,2
Kıl satışı	3	2,2
Peynir Satışı	46	34,8
Toplam	132	100,0

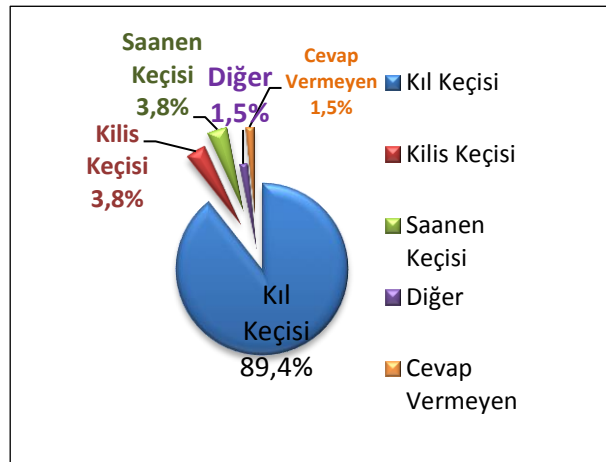

Şekil 4.3. En fazla kazanç elde edilen verimler

Yapılan anket sonucuna göre Şekil 4.4’de belirtildiği gibi yetiştiricilerin % 89,4’ünün Kıl Keçisi, % 3,8’inin Saanen Keçisi ve % 3,8’inin de Kilis Keçisi yetiştirdiği belirlenmiştir (Çizelge 4.6).

Çizelge 4.6. Yetiştirilen keçi ırkları

	N	%
Kıl Keçisi	118	89,4
Kilis Keçisi	5	3,8
Saanen Keçisi	5	3,8
Diğer	2	1,5
Cevap vermeyen	2	1,5
Toplam	132	100,0

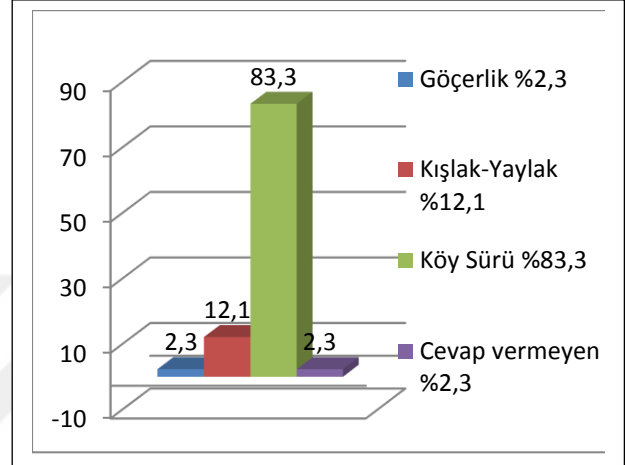

Şekil 4.4. Yetiştirilen keçi ırkları

Keçi yetiştiriciliği nasıl yapılıyor sorusuna ise % 83,3'ünün köy sürüsü, % 12,1'inin kışlak-yaylak ve % 2,3'ünün ise göçerlik şeklinde cevap vermişlerdir (Çizelge 4.7; Şekil 4.5).

Çizelge 4.7. Keçi yetiştiriciliğinin yapıma şekli

	N	%
Göçerlik	3	2,3
Kışlak-Yaylak	16	12,1
Köy Sürü	110	83,3
Cevap Vermeyen	3	2,3
Toplam	132	100,0

Şekil 4.5. Keçi yetiştiriciliğinin yapıma şekli

Çizelge 4.8. de anket uygulanan yetiştiricilerin % 93,2'si çobanları aileden, % 6,8'i ise aile dışından temin ettiklerini bildirmişlerdir. Aile dışından temin edilen çobanlar daha çok sırasıyla yakın köy, köy içinden ve başka ilden temin edilmektedir (Çizelge 4.9).

Çizelge 4.8. Çobanın temin edilmesi (aileden)

	N	%
Evet	123	93,2
Hayır	9	6,8
Toplam	132	100,0

Çizelge 4.9. Çoban aile dışı ise nereden temin edildiği

	N	%
Köy İçinden	2	1,5
Yakın Köyden	5	3,8
Başka İlden	2	1,5
Cevap Vermeyen	123	93,2
Toplam	132	100,0

Anket uygulanan yetiştiricilerin % 60,6'sı kapalı, % 39,4'ü yarı açık ağıl kullandıklarını bildirmişlerdir. İlin mevsimsel olarak geçit bölgesinde bulunması, karasal iklim koşullarına sahip olması, kış aylarının bölge bölge değişkenlik göstermesi ve soğuk geçmesi nedeniyle kapalı ağıl kullanımı daha çok tercih edildiği Çizelge 4.10'da görülmektedir.

Çizelge 4.10. Kullanılan ağıl şekli

	N	%
Kapalı	80	60,6
Yarı Açık	52	39,4
Toplam	132	100,0

Uygulanan anket sonuçlarına göre işletmelerin % 81,9'unun kayıt tutmadığı, % 9,8'inin ise kayıt tuttuğu Çizelge 4.11'de belirtilmiştir. Küçük aile işletmelerinde kayıt tutulmadığını, daha çok büyük ve ticari amaçlı kurulan yeni işletmelerde kayıt tutulduğunu, tutulan kayıtlarında büyükbaş hayvancılık işletmelerinde olduğu gibi bireysel ve detaylı olmayıp, daha çok sürü bazlı olup, koruyucu aşlamaların, küpe numaralarının, satılan ve ölen hayvanların kayıtlarının tutulduğu tespit edilmiştir.

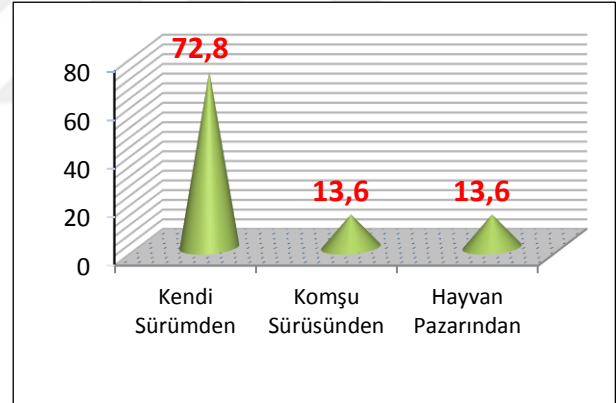
Çizelge 4.11. İşletmede kayıt tutma durumu

	N	%
Evet	13	9,8
Hayır	108	81,9
Cevap Vermeyen	11	8,3
Toplam	132	100,0

Yetiştiricilerin % 72,8'si damızlık hayvanlarını kendi sürülerinden, % 13,6'sı komşu sürüsünden ve yine % 13,6'sı da hayvan pazarından temin ettikleri Çizelge 4.12'de görülmektedir (Şekil 4.6).

Çizelge 4.12. Damızlık hayvan temininin nereden yapıldığı

	N	%
Kendi Sürümden	96	72,8
Komşu Sürüsünden	18	13,6
Hayvan Pazarından	18	13,6
Toplam	132	100,0

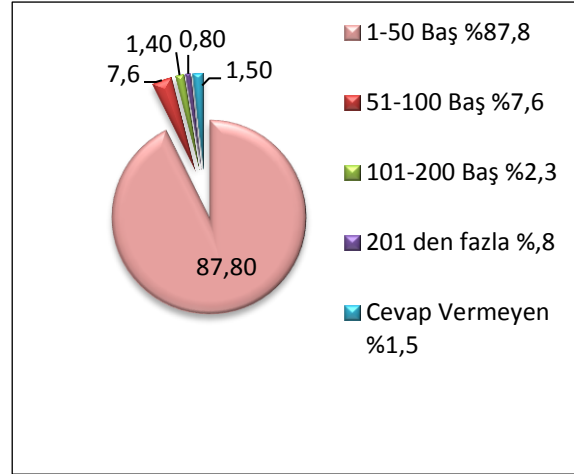

Şekil 4.6. Damızlık hayvan temininin nereden yapıldığı

Yetiştiricilerin % 87,8'i her yıl sürülerine 1-50 baş arası, % 7,6'sının ise 51-100 baş arası hayvan ilave ettikleri Çizelge 4.13'de belirlenmiştir (Şekil 4.7).

Çizelge 4.13. Her yıl sürüye ilave edilen damızlık hayvan durumu

	N	%
1-50 baş	116	87,8
51-100	10	7,6
101-200	3	2,3
201 den fazla	1	,8
Cevap Vermeyen	2	1,5
Toplam	132	100,0

Şekil 4.7. Her yıl sürüye ilave edilen damızlık hayvan durumu

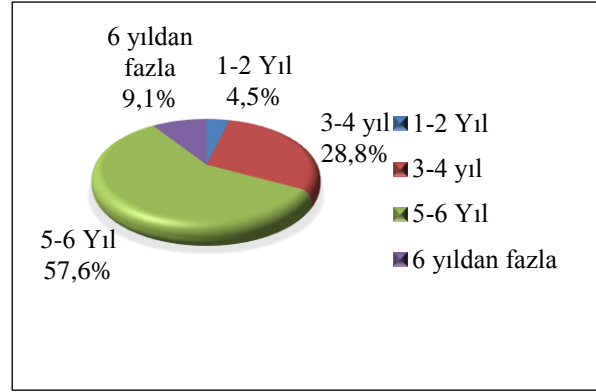
Uygulanan ankete katılanların % 44,7'si dişi hayvanlarını 5-6 yıl, % 40,1'i 6 yıldan fazla ve % 15,2'si ise 3-4 yıl damızlıkta tuttukları Çizelge 4.14'de belirtilmiştir. Ayrıca Çizelge 4.15'de görüldüğü üzere, ankete katılanların % 57,6'sı 5-6 yıl, % 28,8'i 3-4 yıl, % 9,1'i ise 6 yıldan fazla erkek hayvanlarını damızlıkta kullandıklarını bildirmişlerdir (Şekil 4.8).

Çizelge 4.14. Dişilerin damızlıkta kalma süreleri

	N	%
3-4 yıl	20	15,2
5-6	59	44,7
6 yıldan fazla	53	40,1
Toplam	132	100,0

Çizelge 4.15. Erkeklerin damızlıkta kullanılma süreleri

	N	%
1-2 yıl	6	4,5
3-4	38	28,8
5-6	76	57,6
6 yıldan fazla	12	9,1
Toplam	132	100,0

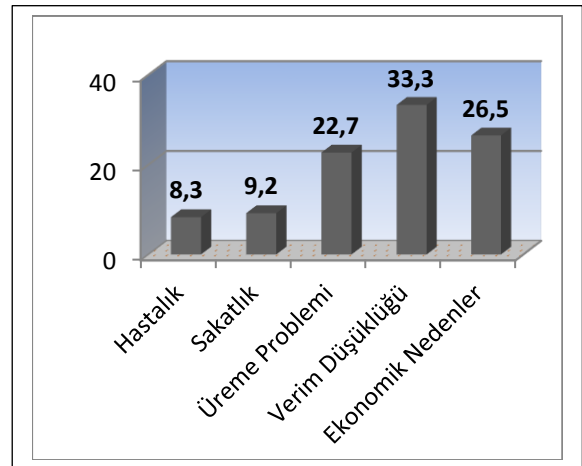

Şekil 4.8. Erkeklerin damızlıkta kullanılma süreleri

Çizelge 4.16’da belirtildiği gibi ankete katılanların % 33,3’ü verim düşüklüğü, % 26,5’i ekonomik nedenlerle, % 22,7’si üreme problemi, % 9,2 sakatlık ve % 8,3’ü ise hastalık nedeniyle hayvanlarını damızlıktan çıkarıldıklarını bildirmişlerdir (Şekil 4.9). Çizelge 4.17’ye bakıldığında ise erkek hayvanların sırasıyla en çok kasaplık-kurbanlık ve damızlık amaçlı olarak satıldığı görülmektedir.

Çizelge 4.16. Damızlık dışına çıkan hayvanların en çok çıkarılma nedenleri

	N	%
Hastalık	11	8,3
Sakatlık	12	9,2
Üreme Problemi	30	22,7
Verim Düşüklüğü	44	33,3
Ekonomik Nedenler	35	26,5
Toplam	132	100,0

Şekil 4.9. Damızlık dışına çıkan hayvanların en çok çıkarılma nedenleri

Çizelge 4.17. Erkek hayvanların en çok hangi amaçla satıldığı

	N	%
Kasaplık ve Kurbanlık	115	87,1
Damızlık Amaçlı	15	11,4
Cevap Vermeyen	2	1,5
Toplam	132	100,0

Anket uygulanan yetiştiricilerin % 79,5'i damızlık koyun keçi birliğine üye oldukları, % 20,5'inin üye olmadıkları Çizelge 4.18'de belirtilmiştir. Birliğe üye olmayanlara üye olma istekleri sorulduğunda ise % 55,5'inin üye olmayı istemediği, % 44,5'inin ise olmak istediği Çizelge 4.19'da görülmektedir.

Çizelge 4.18. Damızlık koyun keçi birliğine üyelik durumu

	N	%
Üyeyim	105	79,5
Değilim	27	20,5
Toplam	132	100,0

Çizelge 4.19. Birliğe üyelik yoksa, olmak istenilip istenilmediği

	N	%
Evet	12	44,5
Hayır	15	55,5
Toplam	27	100,0

Çizelge 4.20’de görüldüğü üzere ankete katılan kişilerden % 77,3’ü ilimizde ıslah projesi uygulanmasını istediklerini, % 19,7’si ise istemediklerini belirtmişlerdir. İlimizde daha çok kıl keçisi yetiştiriciliği yapılıyor olması, verim açısından istenilen düzeyde olmaması sebebiyle üreticilerimizin çoğunluğu yapılacak olan ıslah çalışmasını desteklediklerini belirtmişlerdir.

Çizelge 4.20. Uşak ilinde ıslah projesi uygulanmasının istem durumu

	N	%
Evet	102	77,3
Hayır	26	19,7
Cevap Vermeyen	4	3,0
Toplam	132	100,0

Çizelge 4.21’de çiftçilerin arazi durumlarına bakıldığında, daha çok kuru ve kısıtlı tarım arazilerine sahip olduklarını söyleyebiliriz. Özellikle geniş ve sulu tarım arazilerine sahip üreticilerin bitkisel ve hayvancılıkta ise büyükbaş ağırlıklı üretim yaptıklarını görmekteyiz. Kısıtlı arazi sahibi çiftçilerin keçi yetiştiriciliğine yöneldiği görülmektedir.

Çizelge 4.21. Arazi durumu (kuru)

Arazi Büyüklüğü (da)	N	%
2,00	1	,8
3,00	1	,8
4,00	2	1,5
6,00	1	,8
10,00	7	5,3
13,00	1	,8
14,00	1	,8
15,00	11	8,3
18,00	1	,8
20,00	12	9,1
25,00	7	5,3
30,00	7	5,3
33,00	1	,8
35,00	5	3,8
39,00	1	,8
40,00	9	6,8
45,00	2	1,5
50,00	9	6,8
60,00	3	2,3
80,00	2	1,5
100,00	1	,8
140,00	1	,8
200,00	1	,8
Cevap Vermeyen	45	34,1
Toplam	132	100,0

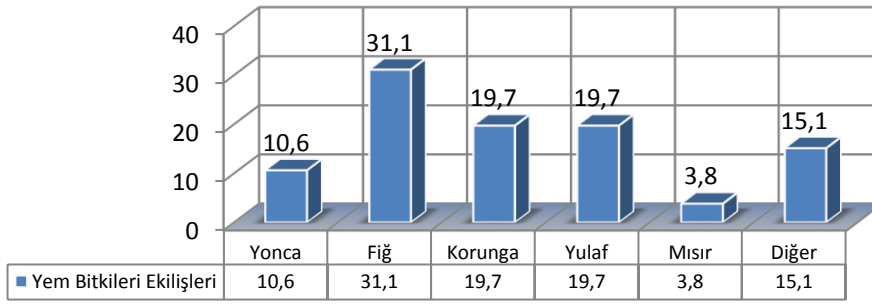
Çizelge 4.22’de yetiştiricilerin % 43,2’sinin yem bitkisi ekimi yaptığı % 55,3’ünün ise yapmadığı belirlenmiştir. Çizelge 4.23’de yem bitkisi ekimi yapanların en fazla tercih ettikleri sırasıyla; % 31,1 ile fiğ, % 19,7 oranında korunga ve yulaf, % 10,6 ile yonca, % 10,1 ‘i diğer, en az % 3,8 oranında mısır ekimi yapıldığı görülmektedir (Şekil 4.10).

Çizelge 4.22. Yem bitkisi ekiliş durumu

	N	%
Evet	57	43,2
Hayır	73	55,3
Cevap Vermeyen	2	1,5
Toplam	132	100,0

Çizelge 4.23. En çok ekilen yem bitkileri

	N	%
Yonca	14	10,6
Fiğ	41	31,1
Korunga	26	19,7
Yulaf	26	19,7
Mısır	5	3,8
Diğer	20	15,1
Toplam	132	100,0

Şekil 4.10. En çok ekilen yem bitkileri

4.2. Teke Katımı ve Doğum

Anket yapılan işletmelerde teke katımının; % 97,7 'sinin serbest aşım, % 1,5'inin ise sınıf aşım yöntemiyle yapıldığı Çizelge 4.24 de görülmektedir.

Çizelge 4.24. Teke katım yöntemi

	N	%
Sınıf Aşım	2	1,5
Serbest Aşım	129	97,7
Elde Aşım	1	,8
Toplam	132	100,0

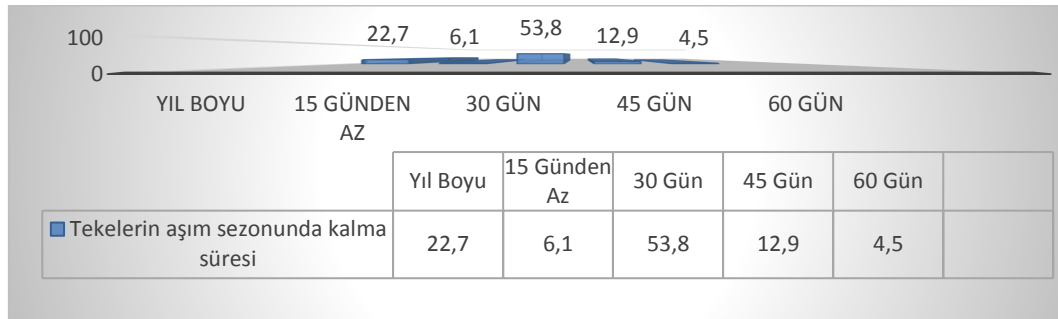
Yetiştiricilerin % 67,4'ü tekelerini sürüden ayırmadığı, % 22'si ise ayırdığı Çizelge 4.25'de görülmektedir. Tekelerin, aşım sezonunda Çizelge 4.26'da görüldüğü gibi ankete katılanların % 53,8'si 30 gün, % 22,7'si yıl boyu, % 12,9'u 45 gün, % 6,1'i 15 günden az, % 4,5'i ise 60 gün boyunca sürüde kaldığını belirtmiştir (Şekil 4.11).

Çizelge 4.25. Yıl içerisinde tekelerin sürüden ayrılma durumu

	N	%
Ayrılıyor	29	22,0
Ayrılmıyor	89	67,4
Cevap Vermeyen	14	10,6
Toplam	132	100,0

Çizelge 4.26. Tekelerin aşım sezonunda sürüde kalma süresi

	N	%
Yıl Boyu	30	22,7
15 Günden Az	8	6,1
30 Gün	71	53,8
45 Gün	17	12,9
60 Gün	6	4,5
Toplam	132	100,0

Şekil 4.11. Tekelerin aşım sezonunda sürüde kalma süresi

Çizelge 4.27’de görüldüğü üzere yetiştiricilerin aşımında kullandıkları teke sayısı olarak % 87,1’i 1-5, % 9,1’i 6-10 ve % 1,5’i 11-20 ve % 1,5’i 20’den fazla olduğunu belirtmişlerdir.

Çizelge 4.27. Aşımında kullanılan teke sayısı

	N	%
1-5 Baş	115	87,1
6-10	12	9,1
11-20	2	1,5
20 den fazla	2	1,5
Cevap Vermeyen	1	,8
Toplam	132	100,0

Ankete katılan 132 kişiden 128’i yani % 96’sı teke katım döneminde ek yemleme yapmadığını (% 77,3), % 19,7’sinin ise yaptığı belirlenmiştir.

Çizelge 4.28. Teke katım döneminde ek yemleme durumu

	N	%
Yapılıyor	26	19,7
Yapılmıyor	102	77,3
Cevap Vermeyen	4	3,0
Toplam	132	100,0

Çizelge 4.29’da görüldüğü üzere ankete katılan yetiştiricilerin % 91,6’sı (121 kişi) doğumu toplulaştırmak için senkronizasyon yapmadığı (% 83,4), % 8,3’ünün ise yaptığı belirlenmiştir.

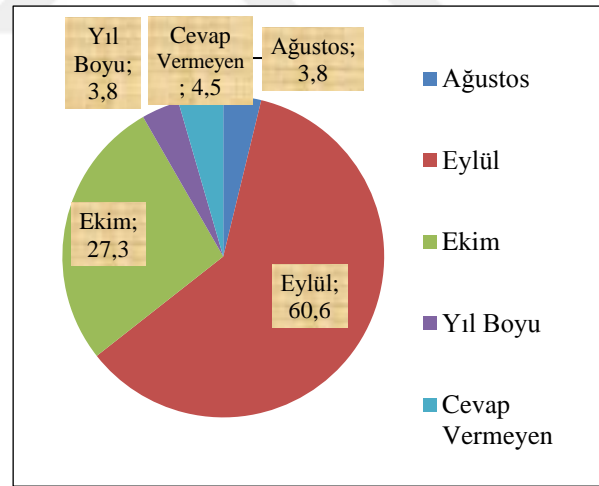
Çizelge 4.29. Senkronizasyon uygulanma durumu

	N	%
Yapılıyor	11	8,3
Yapılmıyor	110	83,4
Cevap Vermeyen	11	8,3
Toplam	132	100,0

Ankete katılan yetiştiricilerin teke katım zamanının; % 60,6'sı Eylül, %27,3'ü Ekim, % 3,8'si Ağustos ve % 3,8'i de yıl boyunca olduğunu Çizelge 4.30'da belirtmişlerdir (Şekil 4.12). Teke katımı, Türkiye'de genellikle günlerin kısalmaya başladığı ve kızgınlığın en çok görüldüğü sonbahar mevsiminde olmaktadır. Çünkü diğer mevsimlerde kızgınlık ya hiç görülmez ya da çok belirsiz geçmesinden dolayı İlimizde de olduğu gibi Eylül ayında en fazladır.

Çizelge 4.30. Teke katım zamanı

	N	%
Ağustos	5	3,8
Eylül	80	60,6
Ekim	36	27,3
Yıl boyu	5	3,8
Cevap Vermeyen	6	4,5
Toplam	132	100,0

Şekil 4.12. Teke katım zamanı

Çizelge 4.31'de belirtildiği gibi ankete katılan yetiştiricilerden % 59,1'i tekelerini teke katımından önce sürüden ayırdığını %36,4'ü ise sürüden ayırmadığını bildirmişlerdir.

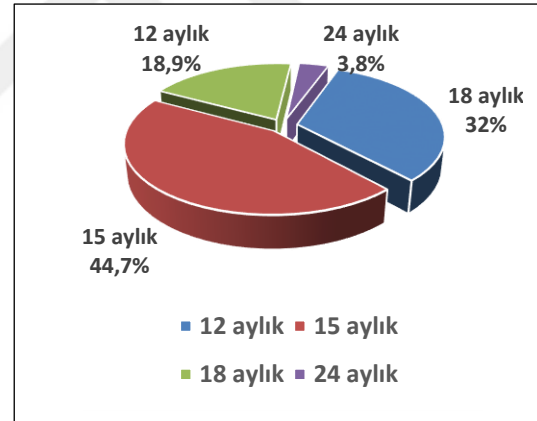
Çizelge 4.31. Tekelerin, teke katımından önce sürüden ayrılıp ayrılmadığı

	N	%
Ayrılıyor	78	59,1
Ayrılmıyor	48	36,4
Cevap Vermeyen	6	4,5
Toplam	132	100,0

Çizelge 4.32’de anket yapılan yetiştiricilerin % 44,7’si 15 aylıkken, % 32,6’sı 18 aylıkken, % 18,9’u 12 aylıkken, % 3,8’i ise 24 aylıkken dişi hayvanlarını ilk olarak damızlıkta kullandıklarını belirtmişlerdir (Şekil 4.13).

Çizelge 4.32. Dişilerin ilk damızlıkta kullanılma yaşı

	N	%
12 aylık	43	18,9
15 aylık	59	44,7
18 aylık	25	32,6
24 aylık	5	3,8
Toplam	132	100,0

Şekil 4.13. Dişilerin ilk damızlıkta kullanılma yaşı

Anket uygulanan yetiştiricilerin % 72,7’si işletmelerde doğum bölmesinin bulunmadığını, % 18,9’u ise doğum bölmesinin bulunduğunu Çizelge 4.33’de bildirmişlerdir.

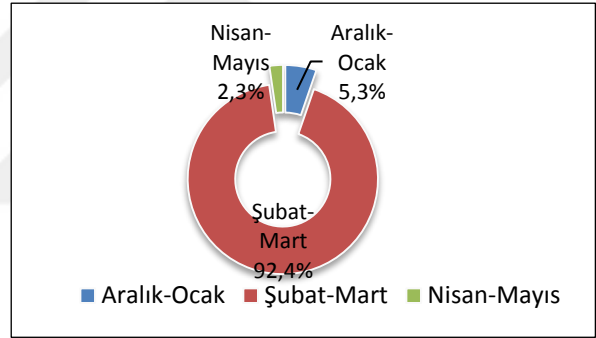
Çizelge 4.33. İşletmelerde doğum bölmesi durumu

	N	%
Var	25	18,9
Yok	96	72,7
Cevap Vermeyen	11	8,3
Toplam	132	100,0

Çizelge 4.34’de görüldüğü üzere % 92,4’ü Şubat-Mart ayları arasında, % 5,3’ü Aralık-Ocak aylarında % 2,3’ü ise Nisan-Mayıs ayları arasında doğumların en yoğun olduğunu belirtmişlerdir (Şekil 4.14) .

Çizelge 4.34. Doğumların en yoğun olduğu dönem

	N	%
Aralık-Ocak	7	5,3
Şubat-Mart	122	92,4
Nisan-Mayıs	3	2,3
Toplam	132	100,0

Şekil 4.14. Doğumların en yoğun olduğu dönem

Çizelge 4.35’de ankete katılan yetiştiricilerin % 78,8’i doğumda herhangi bir müdahale yapmadığını, % 19,7’si ise müdahalede bulunduğunu bildirmişlerdir.

Çizelge 4.35. Doğumda herhangi bir müdahale yapılma durumu

	N	%
Evet	26	19,7
Hayır	104	78,8
Cevap Vermeyen	2	1,5
Toplam	132	100,0

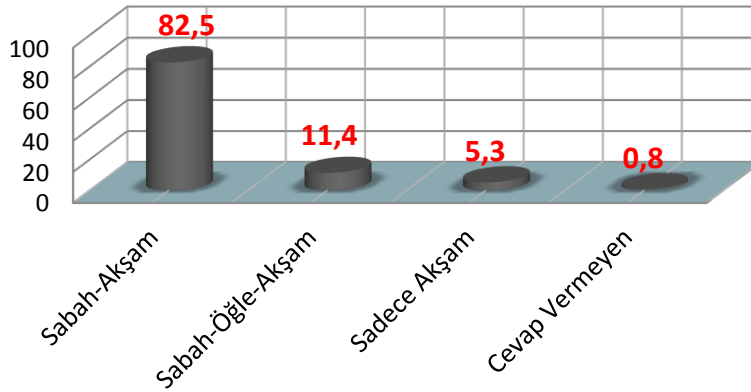
Ankete katılan yetiştiricilerin % 98,5'i emiştirme yaptığını, % 1'i ise yapılmadığını belirtmiştir (Çizelge 4.36). Çizelge 4.37'de emiştirme zamanları gösterilmiştir. İşletmelerin % 82,5'i sabah-akşam, % 11,4'ü sabah-öğle-akşam, % 5,3'ü sadece akşam emiştirme yaptıklarını belirtmişlerdir (Şekil 4.15).

Çizelge 4.36. Oğlakların emiştirme durumu

	N	%
Yapılıyor	130	98,5
Yapılmıyor	1	,8
Cevap Vermeyen	1	,8
Toplam	132	100,0

Çizelge 4.37. Oğlakların emiştirme zamanı

	N	%
Sabah-Akşam	109	82,5
Sabah-Öğle-Akşam	15	11,4
Sadece Akşam	7	5,3
Cevap Vermeyen	1	,8
Toplam	132	100,0

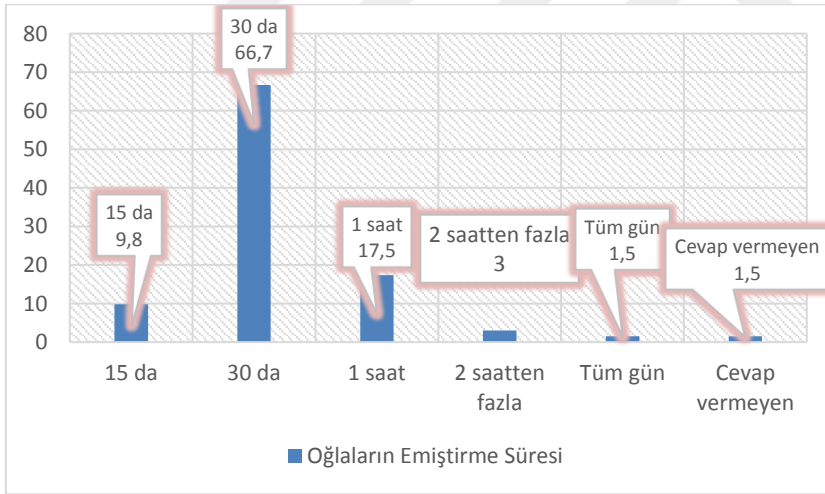

Şekil 4.15. Oğlakların emiştirme zamanı

Çizelge 4.38’de ankete katılan yetiştiricilerin, oğlakların emiştirme süresini 30 da (% 66,7’si), 1 saat (% 17,5’i), 15 da (% 9,8’i), tam gün (% 1,5’i) olarak belirtmişlerdir (Şekil 4.16).

Çizelge 4.38. Oğlakların emiştirme süresi

	N	%
15 da.	13	9,8
30 da.	88	66,7
1 saat	23	17,5
2 saatten fazla	4	3,0
Tüm gün	2	1,5
Cevap Vermeyen	2	1,5
Toplam	132	100,0

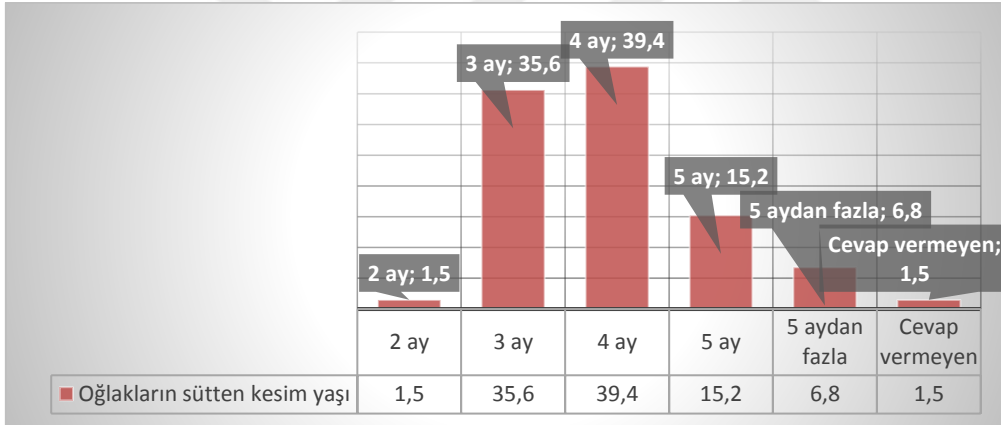

Şekil 4.16. Oğlakların emiştirme süresi

Ankete katılan yetiştiricilerin % 39,4’ü 4 ay, % 35,6’sı 3 ay, % 15,2’si 5 ay, % 6,8’i 5 aydan fazla, % 1,5’i ise 2. ayda oğlakların sütten kesildiğini belirtmişlerdir (Çizelge 4.39; Şekil 4.17).

Çizelge 4.39. Oğlakların süttten kesim yaşı

	N	%
2 ay	2	1,5
3 ay	47	35,6
4 ay	52	39,4
5 ay	20	15,2
5 aydan fazla	9	6,8
Cevap Vermeyen	2	1,5
Toplam	132	100,0

Şekil 4.17. Oğlakların süttten kesim yaşı

Ankete katılan yetiştiricilerin % 97'i oğlaklarına doğar doğmaz, % 2,3'ü 1 saat sonra ağız sütü verdiklerini belirtmişlerdir (Çizelge 40).

Çizelge 4.40. Ağız sütü verme durumu

	N	%
Doğar doğmaz	128	97
1 saat sonra	3	2,3
Cevap Vermeyen	1	,8
Toplam	132	100,0

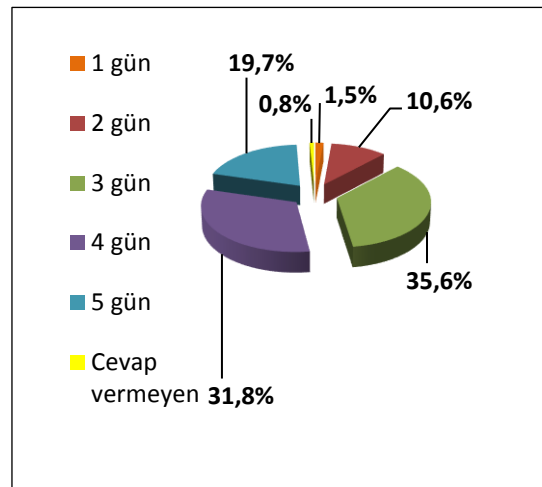
Ankete katılan yetiştiricilerin % 99,2'si oğlaklarına ağız sütünü, annelerini emerek verdiklerini belirtmişlerdir (Çizelge 4.41). Ağız sütünü emme süresinin ise % 35,6'sı 3 gün, % 31,8'i 4 gün, % 19,7'si 5 gün, % 10,6'sı 2 gün, % 1,5'i 1 gün süreyle olduğu tespit edilmiştir (Çizelge 4.42; Şekil 4.18).

Çizelge 4.41. Ağız sütünü verme şekli

	N	%
Annesini emerek	131	99,2
Biberonla	1	,8
Toplam	132	100,0

Çizelge 4.42. Ağız sütü emme süresi

	N	%
1 gün	2	1,5
2 gün	14	10,6
3 gün	47	35,6
4 gün	42	31,8
5 gün	26	19,7
Cevap Vermeyen	1	,8
Toplam	132	100,0

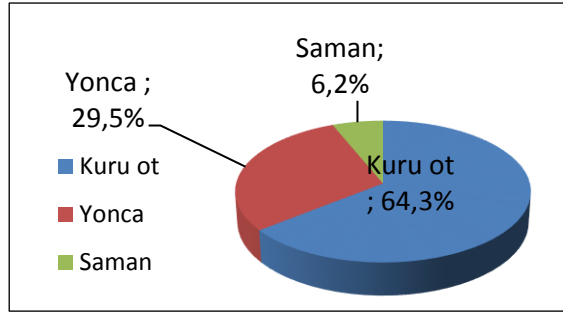
Çizelge 4.43’de ankete katılan yetiştiricilerimizin doğumdan sonra oğlaklara kaba yem vermeye başlama zamanı olarak; % 44,7’si 4.haftada, % 34,8’i 5. haftadan sonra, % 13,6’sı 3.haftada, % 1,5’i 1.haftada olduğunu, Çizelge 4.44’de ise verilen kaba yem olarakta % 64,3’ü kuru ot, % 29,5’i yonca, % 6,2’si ise saman verdikleri gösterilmiştir (Şekil 4.19).

Çizelge 4.43. Doğumdan sonra oğlaklara kaba yem vermeye başlama zamanı

	N	%
1.hafta	2	1,5
2.hafta	5	3,8
3.hafta	18	13,6
4.hafta	59	44,7
>5.hafta	46	34,8
Cevap Vermeyen	2	1,5
Total	132	100,0

Çizelge 4.44. Oğlaklara hangi kaba yemlerin verilmesi

	N	%
Kuru ot	85	64,3
Yonca	39	29,5
Saman	8	6,2
Toplam	132	100,0

Şekil 4.19. Oğlaklara hangi kaba yemlerin verilmesi

Ankete katılanların % 76,5’i oğlak başlangıç yemi verilmediğini, % 23,5’i ise verildiğini belirtmiştir (Çizelge 4.45). Çizelge 4.46’da ise başlangıç yemi başlama zamanının % 45,6’sı 3.haftada, % 26,2’si 4. haftada, % 15,2’i 5.haftadan sonra % 13’ü ise 5.haftadan sonra olduğu gösterilmiştir.

Çizelge 4.45. Oğlak başlangıç yemi verilme durumu

	N	%
Veriliyor	31	23,5
Verilmiyor	101	76,5
Toplam	132	100,0

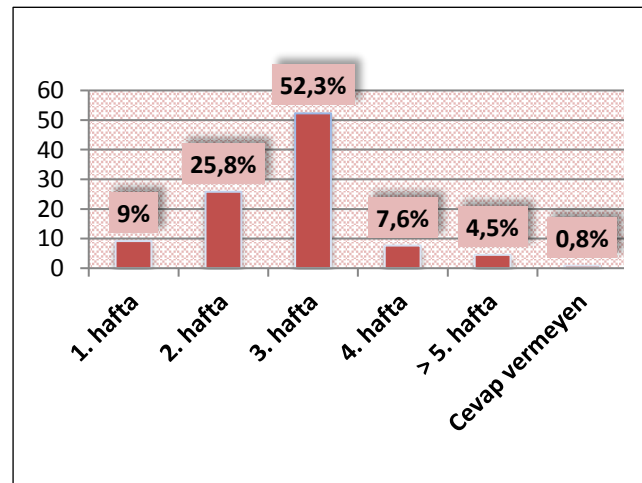
Çizelge 4.46. Oğlak başlangıç yemi başlama zamanı

	N	%
2.hafta	6	13
3.hafta	21	45,6
4.hafta	12	26,2
>5.hafta.	7	15,2
Toplam	46	100,0

Çizelge 4.47’de ankete katılan yetiştiriciler, oğlaklara doğumdan sonra su verilme zamanı olarak; % 52,3’ü 3.haftada, % 25,8’i 2.haftada, % 9’u 1. haftada, % 7,6’sı 4.haftada, % 4,5’i ise 5.haftadan sonra olduğunu bildirmişlerdir (Şekil 4.20).

Çizelge 4.47. Oğlaklara doğumdan sonra su verilme zamanı

	N	%
1.hafta	12	9
2.hafta	34	25,8
3.hafta	69	52,3
4.hafta	10	7,6
>5.hafta	6	4,5
Cevap Vermeyen	1	,8
Toplam	132	100,0

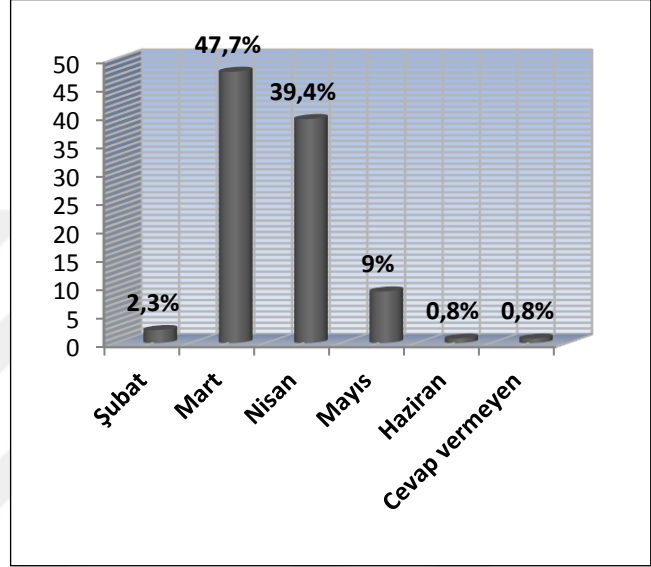
Şekil 4.20. Oğlaklara doğumdan sonra su verilme zamanı

4.3. Keçilerde Sağım ve Hayvansal Üretim

Çizelge 4.48’de görüldüğü gibi yetiştiriciler keçilerde sağım zamanının % 47,7’si Mart ayında, % 39,4’ü Nisan ayında, % 9’u Mayıs ayında, % 2,3’ü Şubat ve % 1’ise Haziran ayında olduğunu belirtmişlerdir (Şekil 4.21).

Çizelge 4.48. Keçilerde sağım zamanı

	N	%
Şubat	3	2,3
Mart	63	47,7
Nisan	52	39,4
Mayıs	12	9
Haziran	1	,8
Cevap Vermeyen	1	,8
Toplam	132	100,0

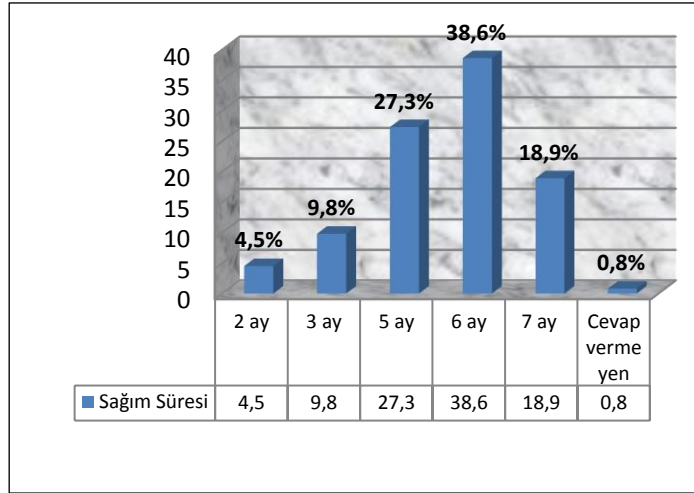

Şekil 4.21. Keçilerde sağım zamanı

Çizelge 4.49’da ankete katılan yetiştiriciler keçilerde sağım süresinin % 38,6’sı 6 ay, % 27,3’ü 5 ay, % 18,9’u 7 ay üzeri, % 9,8’i’u 3 ay, % 4,5’i 2 ay olduğunu (Şekil 4.22), Çizelge 4.50’de ise laktasyon döneminde elde edilen sütün % 43,9’u 61-80 lt, % 33,3’ü 40-60 lt, %12,1’i 100 lt. üzeri, % 8,3’ü 81-100 lt. olduğunu belirtmişlerdir.

Çizelge 4.49. Keçilerde sağım süresi

	N	%
2 ay	6	4,5
3 ay	13	9,8
5 ay	36	27,3
6 ay	51	38,6
7 ay	25	18,9
Cevap Vermeyen	1	,8
Toplam	132	100,0

Şekil 4.22. Keçilerde sağım süresi

Çizelge 4.50. Sağılan süt miktarı

	N	%
40-60 lt.	44	33,3
61-80 lt.	58	43,9
81-100 lt	11	8,3
100 lt. üzeri	16	12,1
Cevap Vermeyen	3	2,4
Toplam	132	100,0

Ankete katılan yetiştiricilerin % 96,2'si keçilerde sağım şeklinin elle, % 3'ünün ise makinalı sağım şeklinde yapıldığını belirtmişlerdir (Çizelge 4.51). Uşak ilinde sürülerin daha çok küçük sürüler halinde ve aile tipi işletmeler olduğu için genelde elle sağım yöntemi tercih edildiği yapılan anket sonucunda tespit edilmiştir.

Çizelge 4.51. Keçilerde sağım şekli

	N	%
Elle sağım	127	96,2
Makinelı sağım	4	3,0
Cevap Vermeyen	1	,8
Toplam	132	100,0

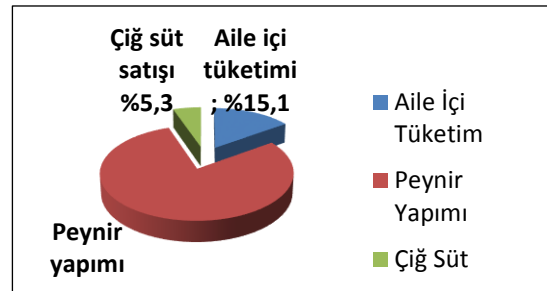
Çizelge 4.52’de ankete katılan yetiştiricilerin % 84,8’i günde bir defa, % 13,7’si günde iki defa sağım yaptıklarını Çizelge 4.53’de ise sağılan sütün % 79,6’sı peynir yapımında, % 15,1’i aile içi tüketim olarak, % 5,3’ü ise çiğ sütün satışında değerlendirildiği gösterilmiştir (Şekil 4.23). Yapılan anket sonucu, işletmelerin küçük ve dağınık olması, çiğ sütün toplanmasının zor ve ekonomik olmaması nedeniyle daha çok peynir yapımında değerlendirildiğini göstermektedir.

Çizelge 4.52. Günlük kaç sağım yapıldığı

	N	%
Bir defa	112	84,8
İki defa	18	13,7
Cevap Vermeyen	2	1,5
Toplam	132	100,0

Çizelge 4.53. Sağılan sütün nasıl değerlendirildiği

	N	%
Aile içi tüketim	20	15,1
Peynir yapımı	105	79,6
Çiğ sütün satışı	7	5,3
Toplam	132	100,0

Şekil 4.23. Sağılan sütün nasıl değerlendirildiği

Çizelge 4.54’de yapılan ankette yetiştiricilerin % 84,9’u peynir yapımında hazır maya, % 10,6’sı ise kendi yaptıkları özel mayayı kullandıkları gösterilmiştir. Mayanın süte katılma zamanı olarak, yetiştiricilerin % 84,8’i sağımdan hemen sonra, % 12,1’i ise süt kaynadıktan sonra katıldığını belirtmişlerdir (Çizelge 4.55).

Çizelge 4.54. Peynir yapımında kullanılan maya çeşidi

	N	%
Hazır maya	112	84,9
Kendi yaptığım özel maya	14	10,6
Cevap Vermeyen	6	4,5
Toplam	132	100,0

Çizelge 4.55. Mayanın katılma zamanı

	N	%
Sağımdan hemen sonra	112	84,8
Süt kaynadıktan sonra	16	12,1
Cevap Vermeyen	4	3,0
Toplam	132	100,0

Yetiştiricilerin % 91,7’si peynir yapımını aileden, % 5,3’ü il/ilçe müdürlüklerinden, % 1,5’i ise uzmanından öğrendiklerini belirtmişlerdir (Çizelge 4.56). Yapılan anket göstermiştir ki peynir yapımında daha çok geleneksel yöntemler kullanılmaktadır.

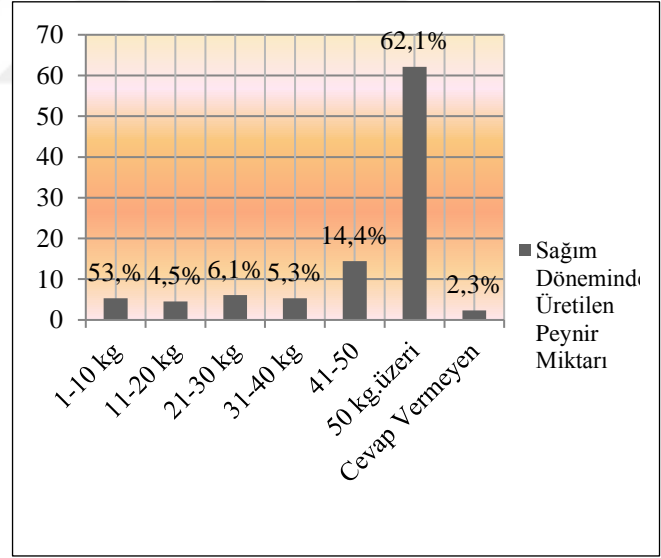
Çizelge 4.56. Peynir yapımı öğrenme durumu

	N	%
Aileden	121	91,7
İl/İlçe müdürlükleri	7	5,3
Uzmanından	2	1,5
Cevap Vermeyen	2	1,5
Toplam	132	100,0

Çizelge 4.57’de ankete katılan keçi yetiştiricilerin bir sağım döneminde üretilen peynir miktarı; % 62,1’i 50 kg. üzerinde olduğunu, % 14,4’ü 41-50 kg, % 6,1’i 21-30 kg., % 5,3’ü 31-40 kg, ve % 5,3’ü de 1-10 kg, % 4,5’i 11-20 kg peynir üretildiği gösterilmiştir (Şekil 4.24).

Çizelge 4.57. Bir sağım döneminde üretilen peynir miktarı

	N	%
1-10 kg.	7	5,3
11-20 kg.	6	4,5
21-30 kg.	8	6,1
31-40 kg.	7	5,3
41-50 kg.	19	14,4
50 kg. üzeri	82	62,1
Cevap Vermeyen	3	2,3
Toplam	132	100,0

Şekil 4.24. Bir sağım döneminde üretilen peynir miktarı

Ankete katılan keçi yetiştiricilerinin % 96,3’ü erkek hayvanlarda kastrasyon yaptığını, % 3,7’si ise yapmadığını (Çizelge 4.58), kastrasyon yöntemini % 50,8’i sıkarak, % 29,5’i kastrasyon aleti ile, % 15,2’si döverek, % 1’i sıkarak yaptığını (Çizelge 4.59; Şekil 4.25),

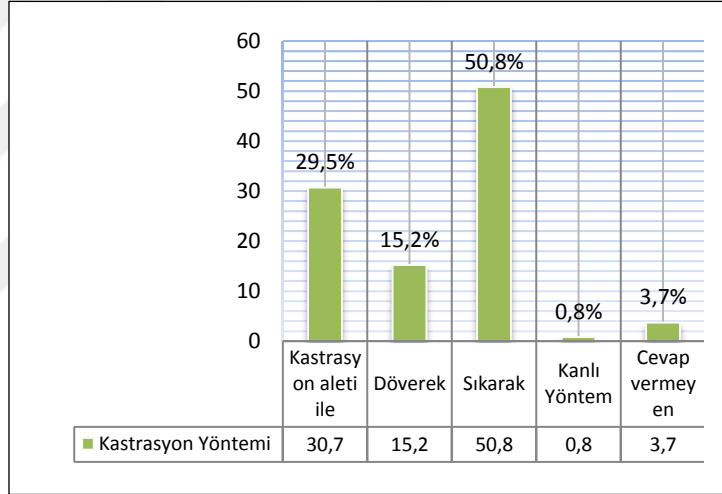
kastrasyon uygulamasını; % 59,8'i kendisinin yaptığını, % 31,1'i tecrübeli kişiler tarafından, % 7,6'sı Tarım ve Orman Müdürlükleri tarafından yapıldığını bildirmişlerdir (Çizelge 4.60).

Çizelge 4.58. Erkek hayvanlarda kastrasyon

	N	%
Yapılıyor	127	96,3
Yapılmıyor	5	3,7
Toplam	132	100,0

Çizelge 4.59. Kastrasyon yöntemi

	N	%
Kastrasyon aleti ile	39	29,5
Döverek	20	15,2
Sıkarak	67	50,8
Kanlı yöntem	1	,8
Cevap Vermeyen	5	3,7
Total	132	100,0

Şekil 4.25. Kastrasyon yöntemi

Çizelge 4.60. Kastrasyon uygulamasının kimler tarafından yapıldığı

	N	%
Kendim yapıyorum	79	59,8
Tarım müdürlükleri	10	7,6
Tecrübeli kişiler	41	31,1
Cevap vermeyen	2	1,5
Toplam	132	100,0

Çizelge 4.61’de görüldüğü üzere yetiştiricilerin % 44,7’si 1 yaşında, % 32,6’sı 2 yaşındayken, % 19,7’si 6 aylıkken ve % 3’ü oğlak döneminde kasaplık satışının yapıldığını belirtmişlerdir.

Çizelge 4.61. Kasaplık satışlarının yapıldığı dönem

	N	%
Oğlak	4	3,0
6 aylıkken	26	19,7
1 yaşında	59	44,7
2 yaşında	43	32,6
Toplam	132	100,0

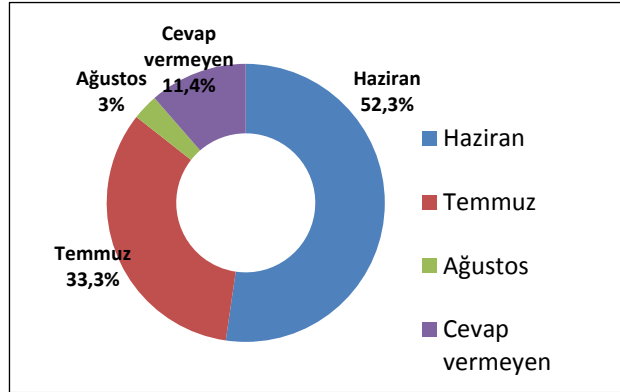
Ankete katılan yetiştiricilerin % 87,1’i keçilerde kırım yapıldığını, % 10,6’sı ise yapılmadığını (Çizelge 4.62), % 52,3’ü Haziran ayında, % 33,3’ü Temmuz ayında, % 3’ü ise Ağustos ayında kırım yapıldığını bildirmişlerdir (Çizelge 4.63; Şekil 4.26).

Çizelge 4.62. Keçilerde kırım yapılma durumu

	N	%
Yapılıyor	115	87,1
Yapılmıyor	14	10,6
Cevap vermeyen	3	2,3
Toplam	132	100,0

Çizelge 4.63. Kırkım zamanı

	N	%
Haziran	69	52,3
Temmuz	44	33,3
Ağustos	4	3,0
Cevap vermeyen	15	11,4
Toplam	132	100,0

Şekil 4.26. Kırkım zamanı

4.4. Keçilerde Besleme ve Sürü Sağlığı

Çizelge 4.64’de, yetiştiricilerin % 87,1’inin yaylasının olmadığı, % 12,1’inin ise olduğu gösterilmiştir. Yaylaya çıkış, yıl yıl hava sıcaklığına göre değişiklik gösterse de genellikle Mayıs ayında başlayıp, Ekim-Kasım aylarında dönülmektedir.

Çizelge 4.64. Yayla durumu

	N	%
Var	16	12,1
Yok	115	87,1
Cevap vermeyen	1	,8
Toplam	132	100,0

Uygulanan ankette yetiştiricilerin % 61,4’ünün keçilerde ek yemleme yapmadıkları, % 35,6’sı ise yaptıkları belirlenmiştir (Çizelge 4.65). Ek yemleme yaptıklarını bildirenler sırasıyla sadece kışın ağılda (% 18,9), sağım döneminde (% 12,9) ve doğum öncesinde (% 6,1) ek yemleme yapıldığını bildirmişlerdir (Çizelge 4.66; Şekil 4.27). Çizelge 4.67’de görüldüğü gibi ankete katılanların % 50’si oğlaklarına kesif yem vermemekte, % 28’i ise vermektedirler. Çizelge 4.68’de görüldüğü gibi keçilerde yoğun olarak ek yemlemenin

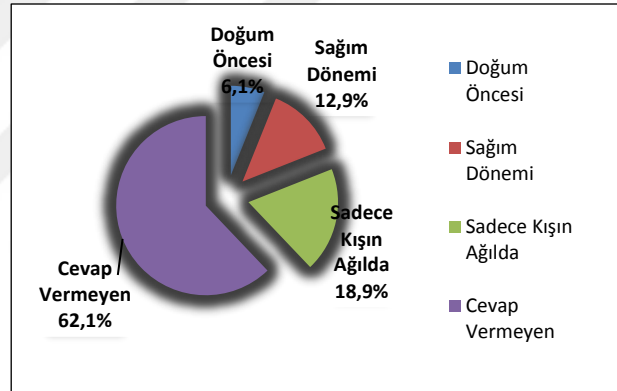
sırasıyla; kışın ağılda (% 71,2), gebeliğin son aylarında (% 18,2), sağım döneminde (% 3,8) ve teke katımında (% 2,3) yapılmaktadır (Şekil 4.28).

Çizelge 4.65. Keçilerde ek yemleme durumu

	N	%
Veriyorum	47	35,6
Vermiyorum	81	61,4
Cevap vermeyen	4	3,0
Toplam	132	100,0

Çizelge 4.66. Ek yemleme uygulama dönemi

	N	%
Doğum öncesi	8	6,1
Sağım dönemi	17	12,9
Sadece kışın ağılda	25	18,9
Cevap vermeyen	82	62,1
Toplam	132	100,0

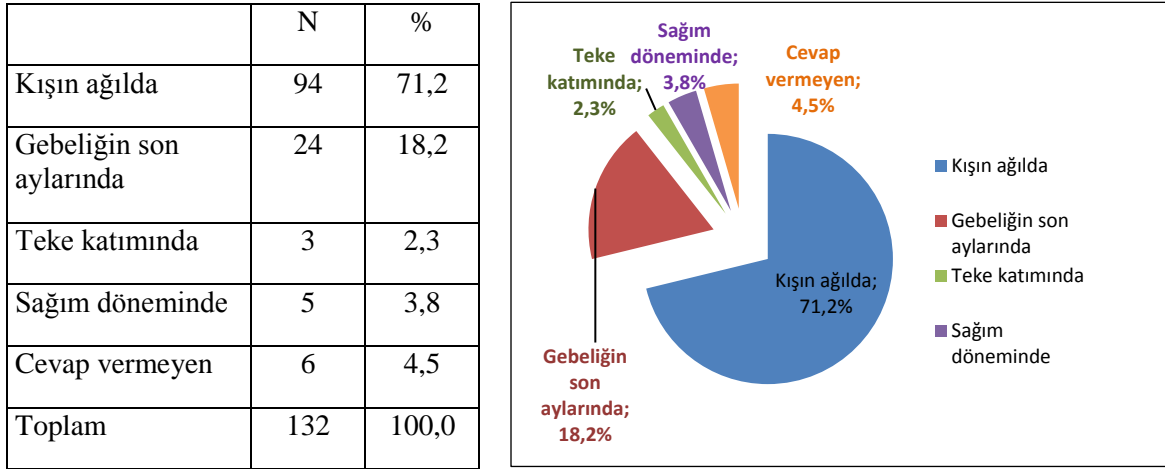

Şekil 4.27. Ek yemleme uygulama dönemi

Çizelge 4.67. Oğlaklara kesif yem verilme durumu

	N	%
Veriliyor	37	28,0
Verilmiyor	66	50,0
Cevap vermeyen	29	22,0
Toplam	132	100,0

Çizelge 4.68. Yoğun olarak keçilerde yemleme zamanı

Şekil 4.28. Yoğun olarak keçilerde yemleme zamanı

Çizelge 4.69’da görüldüğü üzere, hastalıktan ölen hayvanlarının olduğu işletmelerin oranı % 42,2’dir. İşletmelerinde hastalıktan ölen hayvanlarının olmadığını bildiren üreticilerimizin oldukça yüksek olması (% 50,8), koruyucu aşılanmanın zamanında yapılmasının ve bu konuda üreticilerimizin oldukça duyarlı olduğunu göstermektedir. Nitekim Çizelge 4.70’de koruyucu aşılama yaptıranların oranı % 81,8, yaptırmayanların oranı ise % 16,7 olduğu görülmektedir. Çizelge 4.71’de ise daha çok koruyucu olarak yapılan aşuların sırasıyla; Brucella, Koyun Keçi Çiçek, Koyun Keçi Vebası, Enteretoxemie, Keçi Ciğer Ağrısı ve Şap olduğu gösterilmiştir (Şekil 4.29). Ankete katılanların % 55,3’ü keçilerde iç-dış parazit uygulaması yaptırmadıklarını, % 21,2’si yaptırdıklarını ve % 21’i ise bazen yaptırdıklarını bildirmişlerdir (Çizelge 4.72).

Çizelge 4.69. Hastalıktan ölen hayvan varlığı

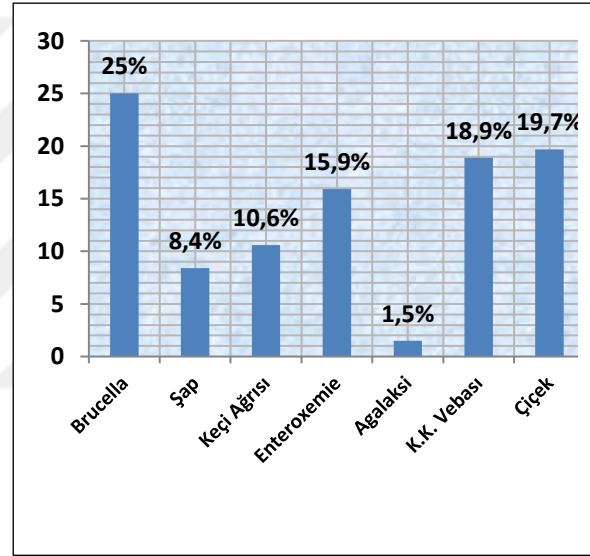
	N	%
Evet	61	46,2
Hayır	67	50,8
Cevap vermeyen	4	3,0
Toplam	132	100,0

Çizelge 4.70. Koruyucu aşılama durumu

	N	%
Evet	108	81,8
Hayır	22	16,7
Cevap vermeyen	2	1,5
Toplam	132	100,0

Çizelge 4.71. En fazla uygulanan koruyucu aşılar

	N	%
Brucella	33	25
Şap	11	8,4
Keçiciğer Ağrısı	14	10,6
Enteroxemie	21	15,9
Agalaksi	2	1,5
Koyun-Keçi Vebası	25	18,9
Koyun-Keçi Çiçek	26	19,7
Toplam	132	100,0

Şekil 4.29. En fazla uygulanan koruyucu aşılar

Çizelge 4.72. Keçilere iç dış parazit uygulaması

	N	%
Yapılıyor	73	55,3
Yapılmıyor	28	21,2
Bazen	28	21,2
Cevap vermeyen	3	2,3
Toplam	132	100,0

Çizelge 4.73'de görüldüğü gibi işletme sahiplerinin % 62,2'i hastalanan hayvanlarını ayrı bir yere koymamakta, % 25,8'i ayrı tutmakta ve % 12,1'i ise bazen ayrı bir yerde tutmaktadırlar. Ankette görüldüğü üzere ülkemizdeki hayvan hastalıklarının bir türlü bertaraf edilemeyişinin ve bulaşmanın önlenememesinin, üreticilerimizin büyük bir kısmının uygulanması basit bir tedbiri almayışlarından kaynakladığı görülmektedir.

Çizelge 4.73. Hastalanan hayvanların ayrı bir yerde barındırılma durumu

	N	%
Evet	34	25,8
Hayır	82	62,1
Bazen	16	12,1
Toplam	132	100,0

Anket uygulanan keçi yetiştiricilerin % 77,3'ü ölen hayvanlarına otopsi yaptırmadıklarını, % 8,3'ü yaptırdıklarını ve % 14,4'ü ise bazen yaptırdıklarını belirtmişlerdir (Çizelge 4.74).

Çizelge 4.74. Ölen hayvanlara otopsi uygulanma durumu

	N	%
Evet	11	8,3
Hayır	102	77,3
Bazen	19	14,4
Toplam	132	100,0

Yetiştiricilerin % 65,1'inin satın alınan hayvanlarını hemen sürülerine kattıklarını, % 23,5'i ise hemen sürüye katmayıp ayrı bir yerde beklettikten sonra kattıklarını belirtmişlerdir (Çizelge 4.75).

Çizelge 4.75. Satın alınan bir hayvanın hemen sürüye katılıp katılmama durumu

	N	%
Evet	86	65,1
Hayır	31	23,5
Bazen	15	11,4
Toplam	132	100,0

Anket sonuçlarına göre sürü sahiplerinin % 56,8'i çoban köpeklerini iç ve dış parazitlere karşı ilaçlama yapmadıklarını, % 34,1'i yaptıklarını ve % 9,1'i ise bazen yaptıklarını belirtmişlerdir (Çizelge 4.76).

Çizelge 4.76. Köpeklerin iç ve dış parazitler için ilaçlama durumu

	N	%
İlaçlanıyor	75	56,8
İlaçlanmıyor	45	34,1
Bazen	12	9,1
Toplam	132	100,0

5. TARTIŞMA

Uşak ili keçi yetiştiricilerinin % 86,4'ünün ilkokul, % 9,8'inin ortaokul, % 3,8'inin ise lise mezunu olduğu belirlenmiştir. Anket yapılan yetiştiricilerimizden okuryazar olmayan ve üniversite mezunu olan bulunmamakla birlikte büyük çoğunluğunu ilkokul mezunu teşkil etmektedir. Çalışmada elde edilen verilere benzer şekilde Ceyhan ve ark. (2015), tarafından Niğde'de yapılan çalışmada keçi yetiştiricilerinin % 89,5'inin ilkokul, % 5,3'ünün ortaokul ve % 5,3'ünde lise mezunu olduğu ve yetiştiricilerinin tamamının en az ilkokul mezunu olduğu, Acar ve Ayhan (2010), tarafından Isparta'da yapılan çalışmada ise keçicilik yapanların % 75,76'sı ilkokul, % 14,55'i ortaokul, % 7,27'si lise mezunu olduğu bildirilmiştir.

Yapılan çalışmada işletmelerde % 96,2'si keçi yetiştiriciliğinin karlı bir uğraş olduğunu ve en çok kazanç elde edilen verimlerin % 42,5 kasaplık ve kurbanlık, % 34,8 peynir, % 15,9 çiğ süt, % 2,2 damızlık ve kıl satışından elde edildiği belirlenmiştir. Çalışmada elde edilen sonuçlardan farklı olarak, Ceyhan ve ark. (2015), tarafından yapılan çalışmada Niğde ilinde işletmelerin gelirlerinin % 50'si keçi sütünden, % 26,3'ü keçi sütü ve damızlık satışından, % 18,4'ü damızlık, süt ve et satışından, % 5,3'ünde keçi sütü ve kasaplık satışından sağladığı bildirilmiştir.

Uşak'ta yetiştirilen keçi ırklarının % 89,4'ünün Kıl Keçisi, % 3,8'inin Saanen Keçisi, % 3,8'inin ise Kilis Keçisi olduğu belirlenmiştir. Ceyhan ve ark. (2015), 'nın bildirdiği Niğde ilinde anket yapılan işletmelerin tamamı kıl keçisi yetiştirdiğini ifade etmiştir. Acar ve Ayhan (2010) ve Bilginturan ve Ayhan (2008)'in yaptığı çalışmalarda kıl keçisinin % 98,8 ve %100 olduğu bildirilmiştir. Koyuncu ark. (2006), Çanakkale ilinde yaptıkları çalışmada işletmeler genelinde en yoğun yetiştirilen keçi ırkının, Saanen (% 84.21) olduğu bunu sırasıyla Maltız (% 52.63) ve Kıl Keçisi (% 42.11)'nin izlediği belirtilmiştir. Bu durum, yetiştirilen keçi ırkları arasında bölge bölge farklılıklar olduğunu ortaya koymaktadır.

İlimizde keçi yetiştiriciliğinin % 83,3'ü köy sürüsü, % 12,1'i kışlak-yaylak, % 2,3'ü göçerlik şeklinde yapılmaktadır.

Yapılan çalışmada çoban büyük oranda (% 93,2) aileden temin edildiği görülmektedir. Ceyhan ve ark. (2015), işletmelerin % 73,7'si çobanı kendi ailesinden; Taşkın ve ark.

(2010), % 90'dan fazla kendi ailesinden; Acar ve Ayhan (2010), % 93,94'ü aileden olduğunu bildirmişlerdir.

Yetiştiricilerin % 60,6'sı kapalı, % 39,4'ü yarı açık ağıl kullanmaktadır. Ceyhan ve ark. (2015)'nin Niğde de yaptığı çalışmada keçi ağıllarının % 60,5'inin yarı açık, % 34,2'sinin kapalı, % 5,3'ünün mağara şeklinde olduğu saptanmıştır. Acar ve Ayhan (2010)'ın, Isparta da yaptığı çalışmada işletmelerdeki ağılların % 76,97'si yarı açık, % 20'si kapalı ağıl olduğu bildirilmiştir. Yapılan çalışma ile araştırma bulguları arasında farklılıklar vardır. Uşak ilinin mevsimsel olarak geçit bölgesinde bulunması, karasal iklim koşullarına sahip olması, kış aylarının bölge bölge değişkenlik göstermesi ve genelde de soğuk geçmesi nedeniyle kapalı ağıl kullanımı daha çok tercih edilmektedir.

Uşak ilindeki işletmelerin % 81,9'unun kayıt tutmadığı, % 9,8'inin ise kayıt tuttuğu belirlenmiştir. Yapılan çalışmada küçük aile işletmelerinde kayıt tutulmadığını, daha çok büyük ve ticari amaçlı kurulan yeni işletmelerde kayıt tutulduğunu, tutulan kayıtlarında büyükbaş hayvancılık işletmelerinde olduğu gibi bireysel ve detaylı olmayıp, daha çok sürü bazlı, koruyucu aşılama, küpe numaralarının, satılan ve ölen hayvanların kayıtlarının tutulduğunu söylenebilir. Bilginturan ve Ayhan (2008), Burdur'da yaptıkları çalışmada keçicilik işletmelerinin %100'ünde kayıt tutulmadığını bildirmiştir. Bu sonuç yapılan çalışmayla farklılık göstermektedir.

Uşak ilindeki işletmelerin % 72,8'inin kendi sürüsünden, % 13,6'sı komşu sürüden ve % 13,6'sı hayvan pazarından damızlık hayvan temin ettikleri tespit edilmiştir. Elde edilen sonuçların, sürülerdeki genetik kapasitenin artırılması ve akrabalı yetiştiriciliğin önüne geçilmesi açısından yeterli düzeyde olduğunu göstermektedir. Ceyhan ve ark. (2015), tarafından yapılan çalışmada Niğde ilindeki keçi yetiştiricileri damızlık hayvanı, önemli oranda (% 84,2) işletmelerin kendi sürüsünden, % 13,1 komşu sürüden ve % 2,6'sı kamu kurumlarından temin ettikleri belirlenmiştir. Yapılan çalışmayla araştırma bulguları arasında benzerlik görülmektedir.

Yapılan çalışmada Uşak ilinde teke katılımının % 60,6'sı Eylül, % 27,3'ü Ekim, % 3,8'si Ağustos ve % 3,8'i yıl boyunca olduğu, yetiştiricilerimizin hemen hemen tamamının (% 97,7) teke katım yöntemi olarak serbest aşım yöntemini uyguladıkları ve % 67,4'ünde tekelerin yıl boyu sürüde kaldıkları belirlenmiştir. Ceyhan ve ark. (2015), tarafından yapılan

çalışmada Niğde ilinde teke katımı % 76,3'ü serbest, % 21,1'i sınıf usulü, % 2,6'sıda elde aşım yolu ile yapıldığını, Acar ve Ayhan (2010)'da Isparta ilinde teke katımının % 77'sinin serbest aşım, % 23,0'ının sınıf aşım şeklinde olduğu bildirmiştir. Ayrıca Taşkın ve ark., (2010) Manisa ve İzmir de serbest aşımın % 98 oranında olduğunu belirtirken, Bilginturan ve Ayhan (2008) Burdur'da yaptıkları çalışmada yetiştiricilerin %100'ü serbest aşım ve tekenin yıl boyunca sürüde kaldığını ifade etmişlerdir. Söz konusu çalışma bulguları ile mevcut araştırma bulgularının benzer olduğu görülmektedir.

Yapılan çalışmada teke katım döneminde işletmelerin % 77,3'ünün ek yemleme yapmadığı, ve doğumun belirli zamanda olması için %83,4 oranında senkronizasyon yapılmadığı belirlenmiştir. Acar ve Ayhan (2010), Isparta ili keçi işletmelerinin % 64,24'ünün doğum sonrası keçilere ek yemleme, % 24,85'in de teke katımı öncesi ek yemleme yaptıkları belirlenmiştir. Yapılan çalışma ile araştırma bulguları arasında farklılık görülmektedir.

Uşak ilinde dişilerin ilk damızlıkta kullanılma yaşı % 44,7 oranında 15 aylık, % 32,6 oranında 18 aylık, % 18,9 oranında da 12 aylık olarak belirlenmiştir. Ceyhan ve ark. (2015), tarafından Niğde ilinde yapılan çalışmada kıl keçilerinde ilk defa damızlıkta kullanılma yaşı 18 ay, Koyuncu ve ark., (2006) tarafından Çanakkale ilinde 12,8-25,4 aylık olarak bulunmuştur. Yapılan çalışma ile araştırma bulguları benzerdir.

İşletmelerin % 97'si oğlaklarına ağız sütünü doğar doğmaz verdikleri, verme şeklinin ise tamamında (% 99,2) annesini emerek gerçekleştiği anlaşılmaktadır. Oğlakların süttten kesim yaşı 4 ay (% 39,4) ve 3 ay (35,6) olarak saptanmıştır. Behrem (2011), tarafından yapılan Kilis ilindeki çalışmada da yetiştiricilerin % 72,3'ü oğlaklarını 90 günlük yaşta süttten kestikleri bildirilmiştir. Ceyhan ve ark. (2015), tarafından Niğde ilinde yapılan bir diğer çalışmada daha çok 5 aylık (% 57,9) yaşta oğlakların süttten kesildikleri tespit edilmiştir. Süttten kesim yaşı olarak saptanan sonuç, araştırma bulguları ile farklıdır. Bu değişiklik bölge ve yetiştirilen keçi ırklarının farklı olmasından kaynakladığını söyleyebiliriz.

Yapılan çalışmada yetiştiricilerin doğumdan sonra oğlaklara % 44,7'si 4.haftada, % 34,8'i 5. haftadan sonra, % 13,6'sı 3.haftada, % 1,5'i 1.haftada kaba yem vermeye başladıkları, büyük çoğunluğu oğlaklarına kaba yem olarak kuru ot (% 64,3), yonca (% 29,5) ve saman (% 6,2) verdiği, % 76,5'inin oğlak başlangıç yemi vermediği belirlenmiştir. Koyuncu ve ark.

(2006), Çanakkale’de keçi işletmelerinin yaklaşık tamamında oğlak besisi ile ilgili özel bir besleme programı izlenmediğini bildirmiştir. Yapılan çalışmayla uygunluk göstermektedir.

İşletmelerde sağım zamanı genellikle Mart (% 47,7) ve Nisan (% 39,4) ayları olup, laktasyon süresi ortalama 5-6 (% 65,9) ay sürmektedir. Sağılan süt miktarı ise laktasyon süresince; % 33,3 (40-60 lt), % 43,9 (61-80 lt), % 8,3 (81-100 lt) olarak ve günlük ortalama 0,35-0,45 lt./baş olduğu görülmektedir. Koyuncu ve ark.(2006), tarafından Çanakkale’de yapılan çalışmada görüşülen işletmelerdeki tahmini günlük süt verimi ortalama 2.32 ± 0.90 ve laktasyondaki süt verimi 363 ± 144 litre olarak, Acar ve Ayhan (2010) tarafından Isparta’da yapılan çalışmada keçilerde ortalama günlük süt verimi 0.246 lt./baş, olarak tespit edilmiştir. Bu durum araştırma bulgularıyla benzerlik göstermektedir.

Uşak ilinde sağım şekli büyük oranda elle (% 96,2) ve daha çok (% 84,8) günde bir defa yapılmaktadır. Sağılan süt ile ilgili yapılan araştırmada yetiştiricilerin % 79,6’sı peynir yapımında, % 15,1’i aile içi tüketim ve % 5,3’ü ise çiğ süt satışı olarak değerlendirdikleri tespit edilmiştir. Benzer çalışmalarda Behrem (2011), yaptığı çalışmada yetiştiricilerin % 78,9’u ürettikleri sütü çiğ olarak satarken, Acar ve Ayhan (2010)’da oğlakların emzirilmesinde, Bilginturan ve Ayhan (2008), da içme sütü ihtiyacının karşılanması ve peynir yoğurt yapımında kullanıldığı bildirilmiştir. Elde edilen sütün değerlendirilmesi bölgeye göre farklılık göstermektedir.

Yapılan çalışmada işletmelerde kırkım yapıldığı (% 87,1) ve kırkım zamanının Haziran (% 52,3) ve Temmuz (% 33,3) ayları olduğu belirlenmiştir. Ceyhan ve ark. (2015), kırkımın genel olarak Temmuz ve Ağustos aylarında, Acar ve Ayhan (2010)’da Temmuz – Ağustos aylarında, Sosyal ve ark. (2005), ise kırkımların genellikle Haziran ayında, Bilginturan ve Ayhan (2008)’da kırkımın Haziran ve Temmuz aylarında yoğun olarak yapıldığını belirtmiştir. Yapılan çalışma ile araştırma bulguları benzerdir.

Uşak ilinde yapılan araştırmada yaylacılığın çok tercih edilmediği (% 87,1) saptanmıştır. Keçilerde ek yemlemenin genelde yapılmadığı (% 61,4) belirlenmiş olup, ek yemleme yapanların da sırasıyla kışın ağılda (% 71,2) ve gebeliğin son aylarında (% 18,2) verildiği belirlenmiştir. Keskin (1996), Hatay Bölgesi’nde süt keçisi yetiştiriciliği ve sorunları üzerinde yapmış olduğu çalışmada hayvanların yaz döneminde meraya dayalı olarak

yetiştirildiğini, ağılda ek yemin verilmediğini, kış aylarında ise özellikle gebe olanlara ek yem verildiğini tespit etmiştir.

Yapılan araştırmada işletmelerin büyük çoğunluğu (% 81,8) hayvanlarına koruyucu aşılama olarak sırasıyla en çok; Brucella, Koyun Keçi Çiçek, Koyun Keçi Vebası, Enterotoxemie, Keçiciğer Ağrısı, Şap ve Agalaksi aşılarını yaptırdıkları belirlenmiştir. İşletmelerde % 55,3 oranında iç-dış parazit için uygulaması yapıldığı, yine sürü köpeklerine de % 56,8 oranında parazit ilaçlaması yapıldığı belirlenmiştir. Benzer çalışmalarda Ceyhan ve ark. (2015), tarafından yapılan çalışmada Niğde'de işletmelerin genelinin aşılama programı uyguladığı, tüm yetiştiricilerin Enterotoksemi aşısını kullandıkları, bunun yanında Brucella, Veba, Keçi Ciğer Ağrısı, Agalaksi ve Şap aşılarını yaptıranların olduğu, önemli bir kısmının (% 97,4) sürülerine iç ve dış parazit mücadelesi yaptığı saptanmıştır. Koyuncu ve ark. (2006), Çanakkale ilinde yaptıkları çalışmada işletmelerin % 84,2'sinin yılda en az bir defa koruyucu aşılama yaptırdıklarını, Bilginturan ve Ayhan (2008), keçicilik işletmelerinde aşılardan hepsini yaptıranların oranı % 13,6, Enterotoksemi aşısı yaptıranların oranı % 32,2 olduğunu ortaya koymuşlardır. Koyuncu ve ark. (2006), Çanakkale ilinde keçicilik işletmelerinde yaptıkları çalışmada, oğlaklarda en sık görülen sağlık probleminin (% 68,4) dış parazitler olduğunu belirtmişlerdir. Yine Bilginturan ve Ayhan (2008), Burdur ili keçicilik işletmelerinde en çok dış parazitlerin (% 31,6) sorun olduğunu bildirmişştir. Taşkın ve ark.(2010) düzenli koruyucu aşı yapma ile keçi-tekelde iç-dış parazit mücadelesi konusunda iller arasında önemli ayrımlar olduğunu ifade etmişlerdir. Elde edilen sonuçlardaki yapılan çalışmalar farklılık göstermektedir. Bu farklılığın nedeni, görülen hastalıkların bölgesel olarak değişiklik göstermesiyle yetiştiricilerin de bu anlamda önem sıralaması değişmektedir.

6. SONUÇ

Uşak ili keçi yetiştiricilerinin çoğunluğu ilkokul mezunu olup, yetiştirilen ırkın büyük bir kısmı kıl keçisidir. İşletme başına düşen hayvan sayısı 186 baştır. İşletmelerin tamamına yakını keçi yetiştiriciliğin karlı olduğunu ve en çok kasaplık-kurbanlık satışı ve peynir satışından kazanç elde ettiklerini belirtmişlerdir. İlimizin mevsimsel olarak geçit bölgesinde, karasal iklim koşullarına sahip olması, kış aylarının bölge bölge değişkenlik göstermesi ve genelde de soğuk geçmesi nedeniyle kapalı ağıl kullanımı daha çok tercih edilmektedir. Uşak'ta işletmelerin çoğunluğu kayıt tutmamaktadır. Damızlık hayvan genelde kendi işletmelerinden temin edilmektedir. İşletmelerin büyük bir kısmı damızlık koyun keçi birliğine üyedir. Üreticilerimiz, ilimizde daha çok kıl keçisi yetiştiriciliği yapılıyor olması, verim açısından istenilen düzeyde olmaması sebebiyle yapılacak olan ıslah çalışmasını destekleyeceklerini belirtmişlerdir.

Keçi yetiştiriciliği genellikle arazisi olmayan veya çok az ve verimsiz araziye sahip üreticilerimizce yapılmakta olup, yem bitkisi ekilişi de istenilen düzeyde değildir. Uşak'ta teke katımı Eylül ve Ekim aylarında ve serbest aşım şeklinde olmaktadır. Dişilerde ilk damızlıkta kullanma yaşı 15-18 aydır. Keçilerde ek yemleme ve senkronizasyon genellikle yapılmamaktadır. Oğlakların süttan kesim yaşı 3-4 aydır. Doğumlar genellikle Şubat-Mart aylarında gerçekleşmekte, sağımlar da bu dönemde başlayıp ortalama 6 ay sürmektedir. Laktasyon süt verimi 60-80 lt'dir. Sağım günde bir defa ve elle yapılmaktadır. Sağılan süt daha çok peynir yapımında kullanılmaktadır. İşletmeler küçük ve dağınık olduğu için çiğ sütün toplanması zor ve ekonomik olmadığından daha çok peynir yapımında değerlendirilmektedir. Erkek hayvanlara kastrasyon uygulanmaktadır. Keçilerde kırkım genellikle Haziran ve Temmuz ayında yapılmaktadır. Uşak'ta yaylacılık yaygın değildir. Yetiştiricilerin büyük çoğunluğu hayvanlarına düzenli olarak koruyucu aşılama yaptırmaktadırlar.

Sonuç olarak; birçok bölgede olduğu gibi ilimizde de kırsaldan şehirlere göçün artması sonucu, genç nüfusun giderek azalmasıyla çoban bulma konusunda büyük sıkıntılar yaşanmakta ve keçi yetiştiriciliğinde gün geçtikçe azalış meydana gelmektedir. Yem fiyatlarının yüksek oluşu, çoban bulma sıkıntısı ve fiyat istikrarsızlıkları gibi birçok sebep keçi işletmelerinin işi bırakma noktasına gelmesine neden olmaktadır. Keçi yetiştiriciliğinin sürdürülebilir olması için üreticilerimize yönelik teknik ve ekonomik anlamda desteklere

devam edilmesi, iyileştirilmesi gerekmektedir. Genellikle yem girdilerinin işletme içinden karşılanmasıyla, üretilen ürünlerin toplu olarak ve aracısız olarak doğrudan pazarlanmasıyla bazı sorunların çözülmesine yardımcı olunması mümkündür. Bu konunun üzerinde durulması ve özendirici politikalar geliştirilmesi keçi yetiştiriciliğine katkı sağlayacaktır. Bunun yanında, verimi artırma ve buna bağlı olarak özellikle kıl keçisinin ormanlara yaptığı ileri sürülen zararları azaltmak için teknik açıdan yapılması gereken ilk iş, Uşak ilinde ıslah çalışmalarının başlatılmasıdır. Bölgemizin doğal bitki popülasyonunun ve ekolojik yapısının da uygun olması, bu sayede yem masrafının hemen hemen hiç olmaması nedeniyle yetiştiriciliği son derece ekonomik olan, ayrıca ülkemizin giderek artan kırmızı et ihtiyacına da katkı sağlayabilmesi ve alternatif olabilmesi açısından keçi yetiştiriciliğini kolaylaştırıcı ve özendirici politikaların geliştirilmesi yararlı olacaktır.

7. KAYNAKLAR

Acar ve Ayhan 2010. "Isparta İli Damızlık Koyun Keçi Yetiştiricileri Birliği Üyesi Keçicilik İşletmelerinin Mevcut Durumu ve Teknik Sorunları", Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Zootekni Anabilim Dalı, Isparta.

Anonim,2017a Erişim Adresi:

https://www.esk.gov.tr/upload/Node/10255/files/Et_ve_Sut_Kurumu_2017_Sektor_Rapor_u.pdf. Erişim Tarihi 30.11.2017.

Anonim. 2017b. Erişim Adresi: <http://www.nigdetarim.gov.tr/> Erişim Tarihi: 28.09.2017.

Anonim,2017c. Erişim Adresi: <https://biruni.tuik.gov.tr/hayvancilikapp/hayvancilik.zul>, Erişim Tarihi 16.09.2018.

Anonim, 2018a. Erişim Adresi: <http://www.usak.gov.tr/cografya>, Erişim Tarihi 04.06.2018.

Anonim, 2018b. Erişim Adresi: <https://www.gidahatti.com/fao-dunya-sutculugunun-fotografini-cekti-91962/>Erişim Tarihi 05.07.2018.

Anonim, 2018c.Erişim Adresi: <http://www.fao.org/faostat/en/#home>.Erişim Tarihi 30.08.2018.

Anonim 2018d. www.tarim.gov.tr/ Erişim Tarihi 15.08.2018.

Araç, B. 2007. "Diyarbakır İli Keçicilik İşletmelerinin Yapısal Özellikleri", Yüksek Lisans Tezi, Zootekni Anabilim Dalı, Diyarbakır.

Baltacı, S., 1990. Ceylanpınar Tarım İşletmesinde Yetiştirilen Kilis Keçisi ve Melezlerinin Adaptasyonu Üzerine Bir Araştırma. Ç. Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü Zootekni Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi. Adana.

Behrem, S. 2011. "Kilis İlinde Keçi Yetiştiriciliğinin Mevcut Durumu", Yüksek Lisans Tezi, Mustafa Kemal Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Zootekni Anabilim Dalı, Hatay.

Bilginturan S, Ayhan V. 2008. Burdur İli Damızlık Koyun Keçi Yetiştiricileri Birliği Üyesi Keçicilik İşletmelerinin Yapısal Özellikleri Ve Sorunları Üzerine Bir Araştırma. Yüksek Lisans Tezi. 1-50, Isparta.

Ceyhan A, Şekerlioğlu A, Ünalın A, Çınar M, Serbester U, Akyol E, Yılmaz E, 2015. Niğde İli Koyunculuk İşletmelerinin Yapısal Özellikleri ve Sorunları Üzerine Bir Araştırma KSÜ Doğa Bil. Derg., 18(2).

Çiçek. A., Erkan O. 1996. Tarım ekonomisinde araştırma ve örnekleme yöntemleri. Gaziosmanpaşa Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları No: 12. Ders Notları Serisi No: 6.Tokat.

Güney, O., Darcan, N., 2001. Çanakkale’de Keçi Yetiştiriciliği Paneli. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Ziraat Fakültesi. Çanakkale.

Kaymakçı, M., ve Aşkın, Y. 1997. Keçi Yetiştiriciliği. Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları, ss. 294, İzmir.

Keskin M. 1996. Hatay Bölgesinde Süt Keçisi Yetiştiriciliği ve Sorunları. I. Ulusal Zootečni Bilim Kongresi. 5-7 Şubat, 156-160, Antalya.

Koyuncu, E., Pala, A., Savaş, T., Konyalı, A., Ataşoğlu, C., Daş, G., Ersoy, İ.E., Uğur, F., Yurtman, İ.Y., Yurt, H.H. 2006. Çanakkale Koyun ve Keçi Yetiştiricileri Birliği Üyesi Keçicilik İşletmelerinde Teknik Sorunların Belirlenmesi üzerine bir araştırma. Hayvansal Üretim, 47 (1):21-27.

Özcan, L., 1989. Küçükbaş Hayvan Yetiştirme I (Keçi Üretimi). Ç.Ü.Z.F. Zootečni Bölümü. Ders Kitabı No:111. Balcalı / Adana

Soysal, M. İ., Kök, S., Gürcan, E. K., Özdüven, L. M., 2005. Edirne İli Keçiciliği Üzerine Bir Araştırma. Süt Keçiciliği Ulusal Kongresi. Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Zootečni Bölümü. İzmir.

Şentürklü, S., Arslanbaş, E., 2010. Entansif Keçi Yetiştiriciliği. Ulusal Keçicilik Kongresi. 24 – 26 Haziran, 184-188, Çanakkale.

Taşkın T, Kaymakçı M, Bilgen B, Gücel M, Ün C. 2010. Kıl Keçi Sürülerinde Scrapie Risk Faktörlerinin Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma: “Manisa ve İzmir Örneği”. Hayvansal Üretim 51: 7-15.

Taylor, R.E.and Thomas G. 1998. Scientific Farm Animal Production Seventh Edition. Published. 702 p. ISBN 0-13-020032-8. Prentice-Hall International Limited, London.

Yazıcıoğlu, E., Erdoğan, S. 2004. SPSS uygulamalı bilimsel araştırma yöntemleri. Detay Anatolia Akademik Yayıncılık. 1. Baskı. Ankara.

Yıldız, A. 2011. “Van İli Merkez İlçede Küçükbaş Hayvancılık Faaliyetleri ve Genel Sorunlar”, Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Zootečni Anabilim Dalı, Van.

EKLER

Ek-1. Anket Formu

UŞAK İLİ KEÇİ YETİŞTİRİCİLİĞİN, MEVCUT DURUMU VE

SORUNLARI ANKET FORMU

A-İŞLETMENİN DEMOGRAFİK BİLGİLERİ

1- Çalışanların eğitim durumu:

Okuryazar değil İlkokul Ortaokul Lise Üniversite

2- Kaç baş keçiniz var?baş

3- İşletmenizde keçiden başka hayvan yetiştiriyor musunuz?

EVET HAYIR

4- Cevabınız evet ise hangi türden kaç baş yetiştiriyorsunuz?

Sığır.....baş Koyun.....baş At.....adet Kedi-Köpek.....adet

Kanatlı.....adet

Arı.....adet kovan.

5- Keçici yetiştiriciliği sizce karlı bir uğraş mıdır? EVET HAYIR

6- Cevabınız evet ise en fazla hangi veriminden kazanç sağlıyorsunuz?

Çiğ keçi sütü Kasaplık ve Kurbanlık Gübre Deri Damızlık satışı Kıl
Peynir

7- Yetiştirdiğiniz keçi ırkı hangisi?

Kıl keçisi Kilis Keçisi Saanen keçisi Ankara keçisi Diğer

8- Keçi yetiştiriciliği nasıl yapılıyor?

Göçerlik Kışlak – Yayla Köy sürü

9- Çoban aile içinden mi temin ediliyor?

EVET HAYIR

10- Cevabınız hayır ise nereden temin ediyorsunuz?

Köy içinden Yakın köyden Başka ilden

11- Keçiler için hangi çeşit ağıl kullanıyorsunuz?

Kapalı Açık Yarı açık Mağara Diğer

- 12- İşletmenizde keçiler için kayıt tutuyor musunuz? EVET HAYIR
- 13- İşletmenize nereden damızlık (Keçi/teke/çebiç) alıyorsunuz?
Kendi sürümden Komşu sürüsünden Hayvan pazarından Resmi kurumlardan
- 14- Her yıl sürüye kaç baş damızlık hayvan ilave ediyorsunuz?
1-50 baş 51-100 101-200 201 den fazla
- 15- Damızlık dişi hayvanlarınızı kaç yıl sürüde tutuyorsunuz?
1-2 yıl 3-4 yıl 5-6 yıl 6 yıldan fazla
- 16- Damızlık tekelerinizi kaç yıl sürüde tutuyorsunuz?
1-2 yıl 3-4 yıl 5-6 yıl 6 yıldan fazla
- 17- Damızlık dışına ayrılan hayvanlarınızı en çok hangi nedenle damızlıktan çıkarıyorsunuz?
Hastalık Sakatlık Üreme problemi Verim Düşüklüğü Ekonomik nedenler Diğer
- 18- Satılan erkek hayvanlarınızı hangi amaçlı satıyorsunuz?
Kasaplık-kurbanlık Damızlık amaçlı
- 19- Damızlık Koyun Keçi Yetiştiriciler birliğine üye misiniz?
EVET HAYIR
- 20- Cevabınız Hayır ise üye olmayı düşünür müsünüz?
EVET HAYIR
- 21- Uşak ilinde keçi yetiştiriciliğin gelişmesi amacıyla ıslah projesi uygulanmasını ister misiniz?
EVET HAYIR
- 22- Arazi durumunuz nedir?
a) KuruDekar b) SuluDekar

23- Yem bitkisi ekiyor musunuz?

EVET

HAYIR

24- Cevabınız evet ise hangi yem bitkisini daha çok ekiyorsunuz?

Yonca Fiğ Korunga Yulaf Mısır Diğer

B-TEKE KATIMI ve DOĞUM

25- Teke katımını hangi yöntemle yapıyor?

Sınıf (Grup) aşım Serbest aşım

Elde Aşım

26- Yıl içerisinde teke tutumu yapıyor musunuz? Evet Hayır

27- Tekenin aşım sezonunda sürüde kalma süresi ne kadar?

Tüm yıl boyunca 15 günden az 30 gün 45 gün 2ay

28- Aşım döneminde kaç baş teke kullanıyorsunuz?

1-5 baş

6-10 baş

11-20 baş

20 baştan fazla

29- Teke katımı döneminde ek yemleme yapıyor musunuz? EVET HAYIR

30- Doğumu toplulaştırmak için senkronizasyon yaptırıyor musunuz? Evet Hayır

31- Teke katımını hangi ayda yapıyorsunuz?

32- Teke katımından önce tekeleri sürüden ayırıyor musunuz? EVET HAYIR

33- Dişi çebiçlerinizi ilk defa damızlıkta hangi yaşta kullanıyorsunuz?

12 ay

15- ay

18 ay

24 ay Diğer.....ay

34- İşletmenizde ayrı doğum bölmesi var mı? Evet Hayır

35- Doğumun en yoğun olduğu ay hangisidir?

Aralık-Ocak

Şubat-Mart

Nisan-Mayıs Yıl Boyu

36- Doğumlar sürü içinde mi gerçekleşiyor? EVET HAYIR

37- Doğumda keçi ve oğlak için herhangi bir müdahale yapıyor musunuz?

EVET

HAYIR

38- Cevabınız evet ise ne yapıyorsunuz?

39- Oğlakları anaları ile emiştirme yapıyor musunuz? EVET HAYIR

40- Cevabınız evet ise günde kaç defa emiştiriyorsunuz?

Sabah-Akşam

Sabah-Öğle-Akşam

Sadece Akşam

- 41- Oğlakları emiştirme süresi ne kadar?
15 dakika 30 dakika 1 saat 2 saatten fazla Tüm gün
- 42- Oğlakların sütten kesim çağı (ay) kaç aydır?
2 ay 3 ay 4 ay 5 ay 5 aydan fazla
- 43- Doğumu takiben ne kadar süre sonra oğlaklara ağız sütü veriyorsunuz?
Doğar doğmaz saat sonra hiç vermiyorum
- 44- Ağız sütünü oğlaklara nasıl veriyorsunuz?
Annesini emerek Biberon vasıtasıyla Emzikli kova
- 45- Ağız sütünü kaç gün süreyle veriyorsunuz?
1 gün 2 gün 3 gün 4 gün 5 gün
- 46- Oğlağınıza doğumdan ne kadar zaman sonra kaba yem ve kesif yem vermeye başlıyorsunuz?
1. hafta 2. hafta 3. hafta 4. Hafta > 5. hafta
- 47- Oğlağınıza hangi kaba yemleri veriyorsunuz?
Kuru ot Saman Yonca Diğer
- 48- Oğlak başlangıç yemi veriyor musunuz? EVET HAYIR
- 49- Cevabınız evet ise kaç günlükken başlıyorsunuz?
1. hafta 2. hafta 3. hafta 4. Hafta > 5. hafta
- 50- Oğlaklara doğumdan ne kadar zaman sonra su vermeye başlıyorsunuz?
1. hafta 2. hafta 3. hafta 4. Hafta > 5. hafta

C-KEÇİLERDE SAĞIM ve HAYVANSAL ÜRETİM

- 51- Keçilerde sağıma ne zaman başlıyorsunuz?
Şubat Mart Nisan Mayıs
Haziran Diğer
- 52- Keçilerde sağım ne kadar devam ediyor?
1 ay İki ay Üç ay Beş ay Altı ay Yedi aydan yukarı
- 53- Bir keçiden bir sağım döneminde ne kadar süt sağlıyorsunuz?
- 54- Keçilerde sağım hangi yöntemle yapıyorsunuz?
El ile sağım Makineli sağım
- 55- Günde kaç sağım yapıyorsunuz?
Bir defa iki defa ikiden fazla

- 56- Keçi sütünü nasıl değerlendiriyorsunuz?
Aile içi tüketim Peynir Yapımı Çiğ süt olarak satımı Yoğurt Tereyağ
Diğer.....
- 57- Peynir yapımında hangi tür maya kullanıyorsunuz?
Hazır maya Kendi yaptığım özel maya
- 58- Maya peynire ne zaman ilave ediliyor?
Sağımdan hemen sora Süt kaynatıldıktan sora
- 59- Peynir yapımını nereden öğrendiniz?
Aileden İl/ilçe müdürlüklerinden Uzmanından Diğer
- 60- Bir sağım döneminde ne kadar keçi peyniri üretiyorsun (sattığın ve evde olan dahil)
1-10 kg 11-20 kg 21-30 kg 31-40 kg 41-50 kg 50kg fazla
- 61- Erkek hayvanlarda kastrasyon (kısırlaştırma, eneme, çekme) yapıyor musunuz?
EVET HAYIR
- 62- Cevabınız evet ise hangi yöntem kullanılıyor?
Kastrasyon aleti ile Döverek Sıkarak Kanlı yöntem Diğer
- 63- Cevabınız evet ise kastrasyon uygulamasını kim yapıyor?
Kemdim Tarım il/ilçe müdürlüğü Tecrübeli kişiler Diğer
- 64- Keçilerde kasaplık satışlarınız hangi yaşta yapılıyor?
Oğlak 6 aylık olunca Bir yaşında 2 yaşında 3 yaşından yukarı
- 65- Keçilerde kırkım yapıyor musunuz? EVET HAYIR
- 66- Cevabınız Evet ise ne zaman yapıyorsunuz?
Haziran Temmuz Ağustos Diğer.....

D-KEÇİLERDE BESLEME ve SÜRÜ SAĞLIĞI

- 67- Yaylanız var mı? EVET HAYIR
- 68- Cevabınız evet ise yaylaya ne zaman çıkıyorsunuz ve ne zaman dönüyorsunuz?
Çıkış zamanı..... Dönüş zamanı.....
- 69- Keçilere ek yem veriyor musunuz? EVET HAYIR
- 70- Cevabınız evet ise hangi dönemde veriyorsunuz?
Doğum öncesi Sağım döneminde Teke katımında Sadece kışın ağılda
- 71- Hayvan başına ortalama ne kadar kesif yem ve ot veriyorsunuz?
Kesif yem.....kg ve ot/samankg

- 72- Oğlaklara kesif yem (fabrika yemi) veriyor musunuz? EVET HAYIR
- 73- Cevabınız evet ise ne zaman yem vermeye başlıyorsunuz ve oğlak başına ne kadar yem veriyorsunuz?.....
- 74- Yoğun olarak keçilere yemleme hangi dönemde yapılıyor?
Kışın ağılda Gebeliğin son aylarında Teke katımında Sağım döneminde
- 75- Hastalıktan ölen hayvanın var mı? EVET HAYIR
- 76- Cevabınız evet ise hangi yaşta ne hangi ayda ölüyorlar?.....
- 77- Düzenli olarak koruyucu aşı yapıyor musunuz? EVET HAYIR Bazen
- 78- Cevabınız evet ise hangi aşılari yapıyorsunuz?
Brucella Şap Keçi Ciğer Ağrısı Enteratoksemi Mantar
 Agalaksi Pseudotüberculosis Keçi Veba Hastalığı Çiçek
Mavidil Diğer
- 79- Keçilerde iç ve dış parazit için mücadele yapıyor musunuz?
EVET HAYIR Bazen
- 80- Hasta hayvanları tuttuğunuz ayrı bir bölmeniz var mı?
EVET HAYIR Bazen
- 81- Ölen Hayvanlara otopsi yaptırıyor musunuz?
EVET HAYIR Bazen
- 82- Satın alınan bir hayvan (damızlık) hemen sürüye katılıyor mu?
EVET HAYIR Bazen
- 83- Köpeklerde iç ve dış parazit ilaçlaması yapıyor musunuz?
EVET HAYIR Bazen

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, adı : ERDEM Murat
Uyruğu : T.C.
Doğum tarihi ve yeri : 01.12.1973 Artvin
Medeni hali : Evli
Telefon : 0 (533) 653 07 12
Faks :
e-mail : erdemmurat@tarim.gov.tr

Eğitim

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet tarihi
Lisans	SDÜ Ziraat Fakültesi/Zootekni Bölümü	2015
Önlisans	A.Ü. Veteriner Sağlık Önlisans	1997
Lise	İstanbul Selimiye Veteriner Sağlık Meslek Lisesi	1990

İş Deneyimi

Yıl	Yer	Görev
1990-1993	Diyarbakır/Eğil İlçe Tarım ve Orman Müdürlüğü	Vet.Sağ.Teknisyeni
1993-1997	Samsun/Yakakent İlçe Tarım ve Orman Müdürlüğü	Vet.Sağ.Teknisyeni
1997-2015	Uşak İl Tarım ve Orman Müdürlüğü	Vet.Sağ.Teknisyeni
2015-20..	Uşak İl Tarım ve Orman Müdürlüğü	Ziraat Mühendisi

Yabancı Dil

İngilizce,

Yayımlar

-

Hobiler

Seyahat etmek, yüzme, fotoğraf çekmek